

**ŠOLA ZA ČASTNIKE
21. GENERACIJA
SPECIALIZACIJA PEHOTA**

ZAKLJUČNA NALOGA

**PARTIZANSKI BOJ NA GORENJSKEM MED DRUGO SVETOVNO
VOJNO**

Kandidat, slušatelj: des, Berger Jaka

Mentor: VVU XIII r. dr. Bernik Valerija

Maribor, julij 2010

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
Slovenska vojska
Poveljstvo za doktrino, razvoj,
izobraževanje in
usposabljanje Šola za
častnike

Številka:

Datum:

ZAKLJUČNA NALOGA

PARTIZANSKI BOJ NA GORENJSKEM MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Kandidat, slušatelj: des, Berger Jaka

Mentor: VVU XIII r. dr. Bernik Valerija

Maribor, julij 2010

KAZALO.....	I
POVZETEK.....	III
SUMMARY.....	IV
UVOD.....	1
1.1 IZHODIŠČE ZAKLJUČNE NALOGE.....	1
1.2 NAMEN IN CILJ NALOGE	1
1.3 METODE DE LA.....	2
1.4 STRUKTURA ZAKLJUČNE NALOGE.....	2
2 OKUPACIJA IN PARTIZANSKI BOJ MED DRUGO SVETOVNO VOJNO NA GORENJSKEM.....	3
2.1 OKUPACIJA GORENJSKE	3
2.2 RAZVOJ OSVOBODILNEGA GIBANJA NA GORENJSKEM	4
2.3 NASTAJANJE GORENJSKEGA ODREDA.....	6
2.4 USTANOVITEV GORENJSKEGA ODREDA	7
2.5 UKINTEV 1. GRUPE ODREDOV	7
2.6 GORENJSKI PARTIZANI OD NOVEGA LETA 1943 DO 12. JULIJA 1943	8
2.7 GORENJSKI ODRED OD 12. JULIJA 1943 DO JANUARJA 1944.....	8
2.8 GORENJSKI ODRED OD JANUARJA 1944 DO AVGUSTA 1944.....	9
2.9 UKINITEV GORENJSKEGA ODREDA.....	9
3 GEOGRAFSKA OPREDELITEV GORENJSKE.....	10
4 ORGANIZACIJA PARTIZANSKIH ENOT NA GORENJSKEM.....	12
4.1 ORGANIZACIJA ENOT V ZAČETKU LETA 1942.....	12
4.2 ORGANIZACIJA ENOT MED POLETJEM IN JESENJO 1942.....	12
4.3 ORGANIZACIJA ENOT MED JANUARJEM IN JULIJEM 1943.....	12
4.4 ORGANIZACIJA ENOT OD JULIJA 1943 DO JANUARJA 1944.....	14
4.5 ORGANIZACIJA ENOT LETA 1944	14
5 ŠTEVILČNOST PARTIZANSKIH ENOT NA GORENJSKEM	15
6 SISTEM VODENJA IN POVELJEVANJA	17
6.1 LINIJA POVELJEVANJA	17
6.2 POVELJEVANJE.....	17
6.3 DISCIPLINA	18
6.4 VODENJE	18
7 TAKTIKA BOJEVANJA PARTIZANOV	20
8 USPEHI PARTIZANSKE VOJSKE NA GORENJSKEM	22
8.1 OGROŽANJE OKUPATORJA V SREDIŠČIH	22
8.2 NAPADI NA SOVRAŽNIKOVE POSTOJANKE	22
8.3 ZASEDE NA SOVRAŽNIKA.....	22
8.4 NAPADI NA KVIZLINŠKE ENOTE	24
8.5 NAPADI NA MOSTOVE.....	24
8.6 NAPADI NA ŽELEŽNIŠKO INFRASTRUKTURO	25
8.7 NAPADI NA GOSPODARSKE OBJEKTE	26
8.8 NAPADI NA ENERGETSKO OMREŽJE	27
8.9 NAPADI NA TELEFONSKO OMREŽJE	28
8.10 NAPADI NA OKUPATORSKE USTANOVE	28
8.11 PREPREČEVANJE NASTANKA NOVIH SOVRAŽNIH POSTOJANK.....	29

9 LOGISTIČNA OSKRBA PARTIZANOV	30
9.1 INTENDANTI.....	30
9.2 TRANSPORT	30
9.3 ZVEZE.....	31
9.4 ZDRAVSTVO	31
9.5 ODREDNE TEHNIKE IN DELAVNICE	32
ZAKLJUČEK	33
LITERATURA	35
SEZNAM SLIK.....	36
IZJAVA O AVTORSTVU.....	37

POVZETEK

Na Gorenjskem, kot eni od ključnih regij Slovenije, je bilo med drugo svetovno vojno zelo pestro dogajanje, ki je bilo pomembno ne le za Gorenjsko samo, temveč za celotno Slovenijo in še širše. Zato sem v zaključni nalogi predstavil partizanski boj na Gorenjskem med drugo svetovno vojno. V njej sem zbral gradivo in predstavil kratko zgodovino dogodkov, ki so se odvijali na Gorenjskem med drugo svetovno vojno. Od same okupacije slovenske zemlje, prvih vstaj, ustanovitve narodne fronte pa do ukinitve gorenjskega odreda. Posebej je geografsko opredeljeno območje Gorenjske. V zaključnem delu je tudi opisana organizacija partizanske vojske na Gorenjskem in njena številčnost. Izpostavil sem tudi sistem vodenja in poveljevanja in način bojevanja partizanskih enot na Gorenjskem. V nalogi so tudi navedene glavne naloge partizanskih enot na Gorenjskem in s tem tudi njihovi uspehi in kaj so z njimi uspeli doseči. V zaključni nalogi je obdelana logistična oskrba s pripadajočimi službami. To zbrano gradivo, poda bralcu hitri vpogled v dogodke, ki so se zvrstili na Gorenjskem med drugo svetovno vojno z določenimi vpogledi v sam fenomen partizanske vojske, ki je nastala na tem območju

KLJUČNE BESEDE

Gorenjska, partizanske enote, narodnoosvobodilni boj, organizacija

SUMMARY

In Gorenjska (Upper Carniole), as one of the more important regions of Slovenia, was during the Second World War, very tense situation, which was important not only for Gorenjska, but for the entire Slovenia and beyond. Therefore, I'm presenting you a partisan war in the region of Gorenjska during World War II. I collected the literature and summarized it as: a brief history of the events that took place in the Gorenjska region during World War II, since the occupation of the Slovenian land, the first revolt, the establishment of the National Front and to the abolition of »Goreski odred«. I have especially geographically defined area of Gorenjska. I have also explained the organization of partisan units and what was the attendance of the units. I have particularly exposed the leadership and command system and tactics of fighting which partisan units were using in Gorenjska. The study also outlined the main tasks of the partisan units in Gorenjska and their results. The final study describes the logistical supply services of the partisan units. This accumulated material helps the reader to achieve a fast insight into the events that took place in the Gorenjska region during World War II with particular details of the phenomenon of the partisan war, which has occurred in this area.

KEY WORDS

Upper Carniole, partisan units, people's liberation war, organization

UVOD

Že več kot petinšestdeset let je minilo od konca štiriletnega partizanskega vojskovanja na Gorenjskem. Marsikaj se je v tem času spremenilo, vendar spomin na čase NOB še vedno obstaja. Nepozabljiv živ spomin je v generaciji, ki ga je doživela. Ostale, ki ga nismo doživeli nas opominjajo številni spomeniki, obeležja in imena ulic, šol, športnih objektov itd.

Bolj, ko se odmika čas vojne, bolj se spreminjajo tudi pogledi in komentarji na smiselnost in učinek partizanskega boja v Sloveniji. Žal imajo najglasnejše komentarje ravno ljudje, ki vojnega časa sploh niso doživeli ali pa se opirajo le na enostranske informacije, ter večinoma slabo poznajo zgodovino.

O samem partizanskem vojskovanju, kakor tudi medvojnem času je bilo tudi napisano veliko različnih publikacij, zgodovinskih knjig, zgodovinskih dejstev, kakor tudi romanov, posneti so bili filmi, dokumentarne oddaje, ohranilo pa se je tudi nekaj fotografij in celo arhivskih filmskih posnetkov, da si ravno so bile možnosti tovrstne tehnike s partizanske strani minimalne.

V nalogi sem skušal prikazati predvsem zgodovinska dejstva partizanskega vojskovanja. Ob izjemno obširni literaturi, številnih podatkih in dejstvih sem se osredotočil predvsem na število in organiziranost enot, ki so delovale na Gorenjskem, začetke upora, nastajanje partizanskih enot, sociološko strukturo ljudi, ki so jih sestavljali, orožje ter predvsem težavnost partizanskega vojskovanja na Gorenjskem. Ne smemo pozabiti, da je Gorenjska skupaj z Štajersko »bila priključena« Tretjemu rajhu in imela važnejši geostrateški pomen od ostalih predelov današnje Slovenije in predvsem od ostalih predelov takratne okupirane Jugoslavije. Zato se je partizansko vojskovanje na Gorenjskem v mnogočem razlikovalo od partizanskega vojskovanja v drugih predelih Slovenije.

1.1 IZHODIŠČE ZAKLJUČNE NALOGE

Izhodišče zaključne naloge so partizanske enote na Gorenjskem. Kljub temu da je o partizanskem boju napisanih veliko različnih knjig, pa vso to gradivo ni pregledno obdelano, ni nekega logičnega zaporedja. Zato bom v moji zaključni nalogi zbral literaturo in jo podrobneje obdelal.

V zaključni nalogi bom tudi poskušal ugotoviti ali lahko postavljeno hipotezo potrdim ali ovržem. Postavljena hipoteza:

- Partizani so preprečili popolno priključitev Gorenjske Tretjemu Rajhu.

1.2 NAMEN IN CILJ NALOGE

V zaključni nalogi želim na podlagi preučenih virov in analiziranega stanja preučiti predvsem boje partizanskih enot na Gorenjskem, njihov razvoj in razvojne dejavnike, njihovo delovanje vključno s pomanjkljivostmi in dobrimi stranmi. Pri preučevanju sem se osredotočil na obdobje 2. svetovne vojne še posebej med 1942 in 1944. Ter tako skušal preučiti razvoj in delovanje v slovenskih partizanskih enotah na Gorenjskem, njihove boje in akcije ki so jih imeli s sovražniki. Seveda ne smem pozabiti na logistično oskrbo partizanskih enot.

1.3 METODE DELA

Svoje raziskovalno delo sem pričel z zbiranjem literature, in sicer v največji meri v knjižnici in na svetovnem spletu. Ko sem pregledal zbrano gradivo, sem uporabil metodo analize in interpretacije sekundarnih virov. Skušal sem zbrati čim več tiskanega gradiva, čeprav sem brskal tudi po svetovnem spletu. Gradivo sem najprej analiziral, nato pa poskušal kar najbolje podati interpretacijo in ustvariti sintezo predelane literature. V zgodovinsko obarvanem delu diplomske naloge sem uporabil tudi zgodovinsko analizo in v njenem okviru največ zgodovinsko razvojno analizo. Skozi vsa leta druge svetovne vojne sem namreč analiziral in spremljal razvoj partizanskih enot na Gorenjskem v slovenski partizanski vojski. Hkrati sem sledil tudi razvoju narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem, kot celotni Sloveniji. Prav tako sem v svoji nalogi uporabil tudi opisno ali deskriptivno metodo, s pomočjo katere sem opisoval določene pojave, narodnoosvobodilni boj na Slovenskem, partizanske enote na Gorenjskem.

1.4 STRUKTURA ZAKLJUČNE NALOGE

Zaključna naloga je sestavljena iz uvodnega dela, kjer so pojasnjeni izhodišče zaključne naloge, namen in cilje raziskave ter struktura naloge. Uvodu sledi drugo poglavje, ki je posvečeno narodnoosvobodilnemu boju na Gorenjskem. Pojasnjen je njegov nastanek, okupacija Slovenije in Gorenjske, nastanek Osvobodilne fronte in razvoj osvobodilnega gibanja na Gorenjskem. Tretje poglavje predstavlja geografsko opredelitev bojišča, četrto organizacijo partizanskih enot na Gorenjskem, peto številčnost partizanskih enot na Gorenjskem, šesto opisuje sistem vodenja in poveljevanja, sedmo njihovo taktiko bojevanja, osmo govori o uspehih in ciljnih partizanskih enot in v devetem poglavju sem zajel logistične službe, ki so delovale v partizanskem gibanju na Gorenjskem. Nato sledi zaključek, v katerem sem strnil moje misli in na koncu še literatura od koder sem črpal podatke.

2 OKUPACIJA IN PARTIZANSKI BOJ MED DRUGO SVETOVNO VOJNO NA GORENJSKEM

2.1 OKUPACIJA GORENJSKE

Potem ko sta nemška in italijanska vojska zasedli velik del Evrope, v pripravah na osvojitve Anglije pa naleteli na določen odpor, je Adolf Hitler preusmeril svojo vojsko proti Sovjetski zvezi. Pred vdorom vanjo sta hoteli Nemčija in Italija pokoriti balkanske države. Grčija se je s pomočjo angleške vojske uprla italijanskemu vdoru na svoje ozemlje, jugoslovansko vlado, ki je 25. marca 1941 podpisala pristop Jugoslavije k trojnemu paktu, pa je po velikih protestih prebivalstva zamenjala vlada generala Dušana Simovića. Zaradi nasprotovanja nacistični Nemčiji se je Adolf Hitler odločil, da si bo Jugoslavijo pokoril z vojno, Benito Mussolini pa ga je pri tem podprl (Križnar, 2007,47).

Ozemlje gorenjske je bilo s severa izpostavljeno napadom nemških enot, z juga in zahoda ob meji z Italijo pa napadom italijanskih divizij. Poveljstvo jugoslovanske vojske je ocenjevalo, da Gorenjsko pred napadi s severa varujejo Karavanke, ob meji z Italijo pa je zgradila »Rupnikovo obrambno črto«, vendar pa se na obrambo ni dovolj pripravila. 1. aprila je bil šolski pouk ukinjen, 3. aprila je bila izvedena delna mobilizacija. 6. aprila 1941 so nemška letala brez vojne napovedi bombardirala Beograd, nemška in italijanska vojska pa sta vdrla v Jugoslavijo. Neenotno poveljstvo jugoslovanske vojske ni poskrbelo za obrambo, saj ni niti mobiliziralo vseh vojnih obveznikov niti oborožilo vseh prostovoljcev, poveljniki njenih enot pa so se izmikali odločilnim bojem proti napadalcem in so odvedli svoje enote z bojišča, ne da bi izkoristili obrambne utrdbe. 9. aprila so enote jugoslovanske vojske že začele razstreljevati mostove ter skladišča orožja in se umikati na drugo obrambno linijo na Gorjancih. Tako je bila »Rupnikova obrambna črta« prepuščena sovražniku brez boja. Italijani so prodrli proti Železnikom in 13. aprila vkorakali v Škofjo Loko. Na severu so Italijani prodrli preko Rateč in gozd Martuljka do Jesenici naprej do Radovljice.. Nato so se razdelili in odšli proti Tržiču in Kranju. Jugoslovanska vojska se je pred Italijani umikala in razstreljevala komunikacij in industrijskih obratov vendar pa so lastniki in ravnatelji podjetji preprečili uničenje vseh industrijskih obratov. Nič bolje kot proti italijanski vojski se enote jugoslovanske vojske niso borile na Karavankah proti napadalnim nemškim oddelkom, le da so bili vdori sovražnika čez visoka gorska sedla težji in njegovi napadi odločnejši. Nemci so prišli na Gorenjsko preko Ljubelja in Jezerskega. Predstavniki jugoslovanske vojske so 17. aprila priznali poraz in podpisali kapitulacijo jugoslovanske kraljeve vojske. Kako si bosta Nemčija in Italija razdelili z napadalno vojno prisvojeno slovensko ozemlje, je 12. aprila odločil Adolf Hitler. Med Vršičem in Žirmi je obveljala stara jugoslovansko-italijanska meja, od Žirov pa je potekala po grebenu polhograjskih hribov prek Katarine in Šentvida čez Črnuče do Laz. Po tej Hitlerjevi odločitvi se je morala italijanska vojska do 21. aprila umakniti iz Gorenjske. Nacistična okupacija je veliko večino Gorenjcev močno prizadela, zato so samo nemška narodna manjšina, priseljeni Nemci in redki slovenski oboževalci Adolfa Hitlerja nasedli nacistični propagandi ter pričakovali, da jim bo okupator prinesel napredek in jim omogočil boljše življenje. Nemci so Gorenjsko najprej začeli imenovati "Sudkärnten" južna Koroška, v začetku 1942 pa "Oberkrain". Postavili so svoj oblastveni aparat in postavili šefa civilne uprave, ki je bil podrejen posredno Hitlerju. Hitler mu je naročil, naj zasedeno pokrajino čim prej usposobi za priključitev k Rajhu. To je za Gorenjsko pomenilo naglo ponemčevanje. Večina okupatorjevega oblastnega in drugega kadra, uredništvo, učiteljstvo itd..., je prišla iz Nemčije ali iz avstrijskih pokrajin, kajti njihova naloga je bila, da pokrajino čim prej ponemčijo. O vsem tem pa so se okupatorji cinično obnašali kot osvoboditelji. Okupator je uvedel tudi policijo in orožništvo. Predvsem zaščitna policija in orožništvo je bilo podrejeno poveljniku redarstvene policije v 18. vojnem okrožju s sedežem v Salzburgu. Okupator je najprej predvidel izgon zavednih Slovencev, spiske so imeli pripravljene že pred okupacijo. Za Slovence, ki jih ne bi

mogli ponemčiti, so pripravili celo sterilizacijo. Po prvih načrtih naj bi iz Gorenjske deportirali 80-100000 Slovencev. Te zločinske načrte so hoteli izpeljati že do 1. oktobra 1941, ko bi Gorenjsko uradno priključili Rajhu. V maju 1941 so vsem društvom postavili likvidatorske komisarije, vse slovenske napise so morali zamenjati z nemškimi. Začeli so zapirati slovenske šole oziroma začeli poučevati v nemščini. Uvajali so nemške vrtce in sežigali slovenske knjige. Ustanovili so tudi urade za politično in rasno ocenjevanje. Političnih ocen so imeli pet, rasne pa štiri. V prve skupine so odredili politično in rasno »čiste«, druge skupine pa so bile »mešane, neustrezne, sovražne« in zato namenjene izgonu in uničenju. Poleg izganjanj so pripravljali tudi aretacije in pošiljanje v taborišča. Ljudi so zapirali v dve taborišči: v Begunje in v Šentvid. Na osnovi kartotek, ki jih je gestapo prinesel že s seboj, so do konca maja zaprli že 1300 »nevarnih oseb«. Med njimi so bili večinoma duhovniki, advokati, zdravniki, učitelji, uradniki, direktorji, inženirji in sodniki. To ljudem ni vplivalo le strahu in zaskrbljenosti, temveč je krepilo tudi misel na upor, na vse to, o čemer so govorili komunisti. To je povzročilo, da so se ljudje postopno začeli odločati za sodelovanje v OF. Prav upor je okupatorje silil k večkratnem spreminjanju in odlaganju preselitvenih načrtov (glej Križnar 2007, str 47-86).

2.2 RAZVOJ OSVOBODILNEGA GIBANJA NA GORENJSKEM

Tako so se 26. aprila 1941 v vili Josipa Vidmarja v Rožni dolini zbrali predstavniki KPS Boris Kidrič, Aleš Bebler in Boris Ziherl, predstavnik krščanskih socialistov Tone Fajfar, predstavnik sokolov Josip Rus in predstavniki kulturnih delavcev Josip Vidmar, France Šturm in Ferdo Kozak ter ustanovili Protiimperialistično fronto, ki se je kasneje, ob napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo, preimenovala v Osvobodilno fronto. V OF so se kmalu po 27. aprilu 1941 vključile še naslednje skupine: Društvo kmečkih fantov in deklet, frakcija SKS, Slovenska zemlja ali kasnejša Kmečko-delavska stranka, frakcija SKS, ki je v povezavi z OF dobila ime Ministrska skupina, skupina Stare pravde, Delavska enotnost, skupina »Stara SLS« (nastala z odcepitvijo od SLS potem, ko je Korošec vključil SLS v JRZ, s federalističnim in avtonomističnim programom), skupina aktivnih oficirjev bivše jugoslovanske vojske, skupina prostovoljcev ob aprilskem fašističnem napadu na Jugoslavijo, skupina štajerskih emigrantov in skupina slovenskih prostovoljcev, ki so bili v prvi svetovni vojni na strani antante (Mikuž 1960, str. 150–153).

Do srede julija 1941 so bile v mnogih krajih Slovenije formirane oborožene skupine kot jedro poznejših partizanskih enot; štejele so 5 do 15 ljudi, izključno članov Komunistične partije. V kamniškem okraju je bilo formiranih pet skupi: kamniška, domžalska, radomeljska, mengeška in dupliška. V jeseniškem okraju so bile prve skupine organizirane konec maja začetek junija, in sicer: skupina na Njivicah, skupina na Mirci planini in skupina na Obranici. Na Jelovici je bila organizirana jeloviška skupina, v okolici Kranja kranjska in v okolici Tržiča tržiško-kriška skupina (Kornel, 1960, 21).

Vstaja se je začela na Gorenjskem 22. julija 1941, popolnoma pa se je razmahnila 27. in 28. julija v kamniškem okraju. Na sestankih, ki so bili 17. in 20. julija 1941, je partijski instruktor CK Stane Žagar sporočil direktivno, da se začne vstaja. Poleg drugega so na sestankih izdelali načrt za vstajo in sklenili formirati gorenjski bataljon. 25. julija je imel instruktor CK KPS Tomo Brejc sestanek z vodstvom Vojaškega komiteja za kamniški okraj; na sestanku je bilo sklenjeno, da se formira kamniški bataljon in da se začne oborožena vstaja ponoči od 27. in 28. julij. 26. in 27. julija so bile opravljene zadnje priprave. Vse skupine so izpopolnile nalogo v večji ali manjši meri razen kamniške, ki je bila zaradi izdaje razbita, del njenih borcev pa ujet. Tedaj sta padla tudi prva dva partizana in so bili sežgani leseni mostovi med Duplico in Radomljami ter trije mostovi v okolici Domžal, prekinjene so bile telegrafske in telefonske linije, v okolici Kamnika, Domžal in Mengša ter med Kamnikom in Kranjem pa na večjih mestih prekopane ceste. Tržiško-kranjska četa je 27. julija ubila enega vohuna, enega pa ranila, v noči 31. julija na 1. avgusta pa uničila več telegrafskih in telefonskih drogov v

okolici Tržiča. Nemci so hitro odgovorili. Že 29. julija so ustanovili posebno sodišče za komuniste, ki je 2. avgusta obsodilo in dalo ustreliti prve štiri komuniste. Tudi vojaški ukrepi niso izostali. Dne 1. avgusta je bila napadena jeseniška četa na Mežaklji v rajonu Poljane, od koder se je zategadelj umaknila na Jelovico. Tu se je združila z jeloviško četo. Iz njiju se je 5. avgusta formiral na Vodiški planini gorenjski (Cankarjev) bataljon. Na Dobriči je bil 5. avgusta razbit del tržiške čete, drugi del pa je bil napaden in razbit v taborišču pod Storžičem. Do hudega spopada je prišlo 8. avgusta na Lipniški planini med gorenjskim bataljonom in nemškim 181. policijskim bataljonom. Gorenjski bataljon se je umaknil iz boja in se pozneje razdelil na čete, da bi lažje deloval. 17. avgusta je bil v Rašici formiran kamniški bataljon iz mengeško-moravske, radomeljske, kamniške in rašiške čete. Kamniška četa je bila 24. avgusta razbita v tunjiškem gozdu. Njeni ostanki so bili priključeni drugim četam. Radomeljska četa je do temeljev požgala tovarno v Duplici pri Kamniku, nakar je bila prisiljena, da se 16. septembra umakne preko nemško-italijanske meje v Ljubljansko pokrajino. Tu je dobila 26. novembra v imenu kamniškega bataljona zastavo Izvršnega odbora Osvobodilne fronte (IOOF). Izročil ji jo je Boris Kidrič. V začetku oktobra so Nemci pri Rašici razbili rašiško četo. Radomeljska četa se je vrnila sredi oktobra in bila 29. oktobra popolnoma razbita pri Blagovici. S tem je nehal obstajati kamniški bataljon. Vojaško posvetovanje v Stolichah septembra 1941 je pokazalo na osnovne napake, ki so bile storjene v Sloveniji in ki zavoljo njih ni prišlo do splošne ljudske vstaje. Tovariš Tito je zameril slovenskim partizanom, da so se umaknili v gozdove, namesto da bi bili zaščitniki slovenskega ljudstva. Glavni štab Slovenije je poskušal to popraviti, toda pri uresničevanju napotila je naletel na velike težave. Da so bili na Gorenjskem Nemci posebno občutljivi za vse partizanske akcije, si je treba razlagati iz dejstva, da so Gorenjsko smatrali za del svojega ozemlja, ki so ga osvobodili in ponovno priključili svoji matični državi. Njihovi ukrepi so povzročali hude težave, ki so zavirale razvoj v smeri splošne ljudske vstaje. Na Gorenjskem se je v začetku decembra 1941 znova okrepila partizansko delovanje. Sredi decembra so, bile v sestavi gorenjskega bataljona, ki je štel 120 borcev, naslednje čete: jeseniška, jeloviška, samotorska, poljanska in pokljuška. Na pobuda Glavnega štaba Slovenije je bila ukrenjeno vse potrebno za množična mobilizacija novih borcev. Na ojačeno aktivnost partizanov so, Nemci odgovorili in tako je prišlo 9. decembra da boj pri Sv. Mohorju, 12. decembra pa pri Rovtu; tu je gorenjski bataljon v kratkem, toda ostrem spopadu ubil 45 in ranil 7 nemških policistov; pri tem jim je zaplenil vse orožje in opremo. To je bil največji vojaški uspeh, ki so, ga da takrat dosegli Slovenski partizani. Ta bitka pa ima tudi mednarodni pomen, saj je bil to prvi tovrstni upor v deželah pod Nemško civilno upravo. O njej je bil obveščen sam Adolf Hitler in je pomenila veliko sramoto za Tretji Rajh. S pritokom novih borcev se je bataljon bolj in bolj krepil. Pod njegovim pritiskom so bili Nemci primorani zapustiti celo vrsto žandarmerijskih postaj v radovljiškem okraju. Tako so bila v dolini Save Bohinjke in Save Dolinke ustvarjena prva svobodna ozemlja v Sloveniji. Nemci so, konec decembra pripeljali nove sile in v bojih na Črnem vrhu, Pasji ravni in Bukovem vrhu prizadejali bataljonu občutne izgube. Bataljon se je v mraku umaknil prek Sv. Moharja v Dražgoše. Nemške akcije so, vplivale negativno na moralo borcev, tako da se je začel bataljon naglo krčiti. V kratkem času je padel iz 600-700 borcev na 240. Zima 1941/42 je bila huda in z mnogo snega. Vse enote so zategadelj predvsem mislile na to, da se v najhujših mesecih za silo prebijejo. Zaradi izčrpanosti in zmanjšanega številčnega stanja so bile več ali manj nedejavne. Glavni štab je naložil vsem partizanom, da se v tem času politično in ideološko izgrajujejo ter pripravljajo na bližnje akcije spomladi. Na Gorenjskem so se prebijale kolikor so vedele in znale. V Dražgošah je bil gorenjski (Cankarjev) bataljon, ki je štel okoli 240 borcev. V času od 9. do 12. januarja 1942 je imel boje z Nemci, ki veljajo za zelo hude in je bil sploh prvi frontalni spopad z Nemci na zasedenem ozemlju in je v njih padlo več kot 200 sovražnikov. Po teh bojih se je bataljon umaknil na Jelovico, kjer je bila 13. januarja razbita ena njegova četa. Da bi se lažje ohranil prek zime, je bil bataljon razdeljen po četah in skupinah v Selški dolini, na Pokljuki, pod Stolom in pri Kamniku (glej Komel, 1960).

Organizacija Osvobodilne fronte je na terenu mnogo pomagala razvoju narodno osvobodilnega boja, vendar so Nemci s svojimi ovaduhi in agenti vdiral v partijske

organizacije ter zapirali in streljali najboljše tovariše. S tem so dokaj zavrlj nadaljnji narodnoosvobodilni boj. Zato je glavni štab ukazal presnovo partizanskih enot pred vojaško dejavnostjo spomladi. Po ukazu, izdanem 4. aprila 1942, bi se morale formirati štiri grupe odredov. Med njimi tudi Gorenjski odred (Komel, 1960, 38).

Slika 1: Padli v bitki pri Rovtu

Vir: Jan (2001, str 38)

2.3 NASTAJANJE GORENJSKEGA ODREDA

Gorenjski odred je nastal kot eden od odredov po načrtu glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet z dne 30. marca 1942. Ta načrt so na Gorenjsko poslali 4. aprila. Odredom so določili, naj se povežejo v t.i. grupe odredov. Na Gorenjskem je bila ustanovljena I. grupa odredov z načrtovanimi odredi: Gorenjskim, Kokrškim in Koroškim. V povelju glavnega poveljstva o imenovanju poveljstev grup odredov omenjajo "dosedanjega komandanta odreda", iz česar sklepamo, da je v začetku aprila 1942 glavno poveljstvo imelo gorenjske partizane po vojaški organiziranosti za odred. 12. aprila 1942 je glavno poveljstvo ukazalo štabu 1. grupe odredov, naj Gorenjski odred bazira na dosedanjih gorenjskih partizanskih oddelkih in novo mobiliziranih borbih. Akcijsko območje tega odreda naj bo vse ozemlje Gorenjske. Preureditev gorenjskih partizanskih enot je potekala postopno. Borcev je bilo malo, oborožitev skromna, sovražnik v veliki premoči. Severno, na Koroškem, in jugozahodno, na Primorskem, ni bilo partizanskih enot. Sosednje partizanske enote so bile le na Notranjskem in nekaj na zahodnem Štajerskem. Možnosti za takojšnjo ustanovitev Gorenjskega, Kokrškega in Koroškega odreda v aprilu in maju 1942 leta ni bilo. Zato je štab I.grupe odredov oblikoval bataljone. To so lahko storili tudi zato, ker so z marcem začeli prihajati med gorenjske partizane prostovoljci iz Ljubljanske pokrajine, ki so številčno okrepili enote. 1. oz. Cankarjev bataljon je deloval pod Stolom, 2. oz. Poljanski na Jelovici, Selški in Poljanski dolini in 3. bataljon na Kamniškem. Okoli Trziča in pod Krvavcem je delovala samostojna Kokrška četa. Komandant I.grupe odredov Jože Gregorčič je ob koncu aprila 1942 odšel pod Stol. Skoraj mesec dni je bil pri Jeseniški četi. V tem času so nameravali Jeseniško in Pokljuško četo povezati v 1. oz. Cankarjev bataljon. Politični komisar I.grupe

odredov Lojze Kebe je 24. aprila 1942 zapisal navodila o ustanovitvi in kadrovski zasedbi 2. ali Poljanskega bataljona. Bataljon je imel 1. oz. Selško četo na Jelovici, 2. oz. Loško v hribovju nad Škofjo Loko in 3. oz. Poljansko četo zdaj na levem, zdaj na desnem bregu Poljanske Sore v območju Blegoša, Gabrške gore, Polhovca in Žirovskega vrha. Bataljon je bil vse poletje in jesen leta 1942 pod neposrednim poveljstvom štaba I.grupe odredov. Ivan Bertoncely je kot član štaba I.grupe odredov junija 1942 odšel z Jelovice pod Storžič. Na območju med Kamnikom in Tržičem je pred ustanovitvijo Kokrškega odreda junija 1942 deloval 3. bataljon I.grupe odredov. Obdobje od aprila do konca junija 1942 štejemo za predporodno obdobje razvoja gorenjskih odredov. V tem času je obstajala na Gorenjskem odredna partizanska formacija s tremi bataljoni (Lušina, 1992, 16).

2.4 USTANOVITEV GORENSKEGA ODREDA

Za ustanovni dan Gorenjskega odreda imamo 20. junij 1942, ko je bil njegov 1. bataljon reorganiziran in okrepljen s prostovoljci iz Ljubljanske pokrajine. Med 17. in 19. junijem je pod Stol prispelo iz Ljubljanske pokrajine okrog 60 borcev za dopolnitev in preureditev I.bataljona I.grupe odredov. Iz nekdanjih dveh so nastale tri čete. Iz štaba 1.bataljona je nastal štab Gorenjskega odreda. Sočasno je bil imenovan štab 1. bataljona. Tretja četa je po 1. juliju 1942 odšla na Pokljuko in predvsem iz nje je okoli 10. julija nastal II. oz. Pokljuški bataljon Gorenjskega odreda. Med člani odrednega štaba ni bilo prave usklajenosti glede delovanja enot, kar je slabo vplivalo na delo štaba in bojni učinek enot. Nenehno preganjanje in številne izgube so zavirale rast in otopile bojni učinek enot. V Pokljuškem bataljonu so sprva nameravali ustanoviti tri čete, a so komaj sestavili dve. Zaradi velikih izgub je bil bataljon poleti in jeseni omrtvičen. I. grupa odredov je bila leta 1942 zelo prizadeta. Padlih, ranjenih in zajetih je bilo večje število borcev in poveljnikov. Po 15. oktobru je štab 1. grupe odredov začel dopolnjevati enote, nekatere so premestili na nova področja, nekaj so jih podredili sosednjim štabom, nekaterim štabom dodelili nove ljudi itd. 2. oz. Poljanski bataljon 1. grupe odredov je bil proti koncu oktobra začasno dodeljen Dolomitskemu odredu kot njegov 3. bataljon. Ker je bataljon ostal na območju, na katerem je deloval že prej, zaradi ovir, ki jih je pomenila nemško-italijanska meja, ta premestitev dejansko ni bila opravljena. Do okoli 15. oktobra 1942 je Gorenjski odred deloval z 2. oz. Pokljuškim bataljonom s Pokljuke proti Bohinju, Bledu in Radovni ter s I. oz. Cankarjevim bataljonom izpod Stola proti Žirovnici in Jesenicam. Med poletjem 1942 je s posameznimi patroljami odhajal tudi proti zahodni Koroški. Po 15. oktobru je 1. oz. Cankarjev bataljon zapustil območje pod Stolom in prešel na Jelovico. Bil je organizacijsko precej nepovezan, brez čvrstega poveljstva in brez formacijskih poveljstev čet. 2. oz. Pokljuški bataljon se je jeseni postopno preuredil. V decembru so zrastle tri maloštevilne čete: dve na Pokljuki in tretja pod Stolom. Tudi 1. bataljon je po prihodu na Jelovico postopno dobil tri čete. 1. novembra 1942 so napotili nazaj pod Stol skupino borcev z nalogo, naj razvijejo partizansko gibanje na prvotnem ozemlju Cankarjevega bataljona. Del Pokljuškega bataljona je prešel v Bohinj in novembra 1942 na Jelovico. Poleti in jeseni 1942 se je število gorenjskih partizanov več kot prepolovilo. Gorenjci so bili za razdrobitev enot in skrivanje do pomladi (glej Lušina, 1992, str. 16-17).

2.5 UKINTEV 1. GRUPE ODREDOV

Štab 1. grupe odredov je bil ukinjen s poveljem glavnega poveljstva slovenske partizanske vojske 26. decembra 1942. Po novem je Gorenjski odred spadal pod poveljstvo III. oz. alpske operativne cone, v kateri sta bila tudi Dolomitski in Soški odred. Gorenjski odred je deloval po celotni Gorenjski: od Kamniške Bistrice, v ravninskih predelih od Šmarne gore do Žirovnice, v Selški in Poljanski dolini do nemško-italijanske meje in do nekdanje jugoslovansko-avstrijske meje na Karavankah. Nekdanji 2. oz. Poljanski bataljon 1. grupe odredov je bil izločen iz Dolomitskega in vključen v Gorenjski odred. Kokrška, četa, ki je nastala iz preostalih borcev nekdanjega II. bataljona Kokrškega odreda, je bila predvidena za

premik na Jelovico, vendar je ostala na levem bregu Save in delovala pod Krvavcem in okoli Tržiča. Z ukinitvijo 1. grupe odredov so bile preimenovane odrede enote: 1. oz. Cankarjev bataljon je bil imenovan po Jožetu Gregorčiču, 2. oz. Pokljuški po Poldetu Stražišarju in 3. oz. Poljanski po Lojzetu Kebetu. 4. bataljon so nameravali poimenovati po Stanetu Žagarju in ga poslati v predel Kokre, a niso zbrali moštva zanj (Lušina, 1992, str. 16-17).

2.6 GORENJSKI PARTIZANI OD NOVEGA LETA 1943 DO 12. JULIJA 1943

Ob nemški mobilizaciji letnikov 1916-1926, ki se je začela januarja 1943, so gorenjske partizanske enote začele proti imobilizaciji in zbiranje prostovoljcev. Preobrat so spodbudile tudi velike zavezniške zmage pri Stalingradu, El Alameinu v Afriki in stopnjevanje strateških bombardiranj Nemčije. Od okoli 250 partizanov, ki so dočakali leto 1943 v treh bataljonih, je odred do julija 1943 narasel na devet bataljonov, ki so pomladi 1943 šteli več kot tisoč borcev. Razporejeni so bili po vsej Gorenjski. Številni borci so bili z izgovorom, "da gredo po orožje," v transportih poslani v partizanske enote na Notranjsko in Dolenjsko. Skupaj je bilo od februarja do sredine avgusta 1943 odposlani čez nemško-italijansko mejo okoli 600 borcev. Izpopolnili so Šercerjevo, Cankarjevo, Tomšičevo in Gubčevo brigado ter Notranjski in Dolomitski odred. Več jih je zapustilo te enote in pribežalo nazaj na Gorenjsko, v svoje "domače" enote. Odred je v tem obdobju deloval predvsem na desnem bregu Save. Jelovška četa je bila maja 1943 prišla pod Storžič, kjer se je srečala s Kokrško četo, edino partizansko enoto med Kamnikom in Trzičem. Pozneje je iz obeh čet nastal Kokrški bataljon. Na levem bregu Save je pod Stolom delovala le še 3. četa Pokljuškega bataljona. 7. oz. Gorenjska oz. potem Prešernova brigada je bila ustanovljena 12. julija 1943 v Davči. V brigado je prešlo okoli 550 borcev iz Gorenjskega odreda in večina poveljniškega kadra z najboljšim orožjem. Borce in poveljnike Gorenjskega odreda so v brigadi temeljito premešali (glej Križnar, 2003, str. 148-162).

2.7 GORENJSKI ODRED OD 12. JULIJA 1943 DO JANUARJA 1944

Iz obkolitve na Žirovskem vrhu v začetku avgusta 1943 se je Prešernova brigada komaj umaknila uničenju. Gestapo z Rosumekom na čelu je ukanil štab II. operativne cone in pokrajinsko partijsko vodstvo. Zato je brigada za več dni zamudila prehod čez nemško-italijansko mejo. V hajki je padlo in bilo ujetih več kot 140 borcev, mnogi pa so zapustili partizanske enote in se skrivali. Veliko odrednih prizadevanj od januarja do julija 1943 je bilo zaman. Odred je potreboval veliko časa, da se je preuredil. V odredu je ostalo samo okoli 250 borcev, ki so bili slabo oboroženi. Večina poveljnikov je prešla v Prešernovo brigado. Sprva so nameravali ustanoviti tri nove odredne bataljone, vendar so zaradi pomanjkanja moštva in oborožitve do srede avgusta ustanovili samo 1. oz. Loško četo, 2. oz. Jeseniško četa in 3. oz. Kranjsko četo. Sočasno sta nastajala minersko-sabotažna voda Grintovec in Triglav ter nova enota, namenjena na Koroško. Prvim ambulantam, ki so nastajale že v letu 1942, se je pomladi 1943 pridružila odredova bolnica I. Pri štabu odreda je bila ustanovljena tehnika. Odred je prevzel relejne kurirske postaje. Štab odreda je imel veliko dela s preureditvijo enot. Precej časa so porabili za iskanje ubežnikov skrivačev, ki so si svoje bunkerje poiskali po grapah škofjeloškega hribovja. Nekateri so se pozneje pridružili domobrancem. Preurejeni odred je nastajal predvsem na območju Selške doline in Jelovice. Njegova glavna naloga je bila mobilizacija. Odred je bil od decembra 1943 podrejen novo ustanovljenemu štabu IX. korpusa, do takrat pa II. operativni coni. Štab odreda je skozi jesen 1943 razvil vse službe in izpopolnil vodenje enot in služb. Usklajeval je delovanje s štabom 31. divizije, predvsem pa skrbel za nemoten transport ljudi in materiala proti Primorski, v enote 31. in 30. divizije. V obratni smeri je bil pomemben transport streliva in oborožitve. Zelo se je razvila obveščevalna služba, ki je spremljala okupatorjeve in domobranske postojanke in posadke ter njihovo delovanje (glej Lušina, 1992, str. 18).

2.8 GORENJSKI ODRED OD JANUARJA 1944 DO AVGUSTA 1944

Gorenjski odred je od konca januarja do sredine aprila 1944 prerasel v odred s štirimi bataljoni, tremi minerskimi in dvema transportnima četama, dvema bolnicama in devetimi ambulancami, s kurirskimi postajami, skladišči, transportnima karavlama in enotama, izvidniškim vodom, radijsko ekipo, signalisti, puškarskimi delavnicami, čevljarstvo delavnico. Odred je uspešno napadal sovražnika, zbiral novince, izpopolnjeval je svoje enote, kakšnih tisoč borcev je bilo oddanih v 30. in 31. divizijo ter pri štabne enote IX. korpusa na Primorskem, delno pa tudi v IV. operativno cono na Štajersko. V tem obdobju je odred težišče delovanja prenesel na levi breg Save, kamor je februarja 1944 odšla tudi glavnina odredovega štaba (Lušina, 1992, str. 18-19).

2.9 UKINITEV GORENJSKEGA ODREDA

Odred je bil ukinjen konec avgusta 1944. Iz njega se v začetku septembra 1944 razvijejo Koroški odred, ki zaključi svojo bojno pot na Koroškem, in Škofjeloški odred s končano bojno potjo v Gorici. Delno je iz Gorenjskega odreda nastal tudi Jeseniško-Bohinjski odred s končano bojno potjo v Ziljski dolini (Lušina, 1992, 19).

3 GEOGRAFSKA OPREDELITEV GORENJSKE

Gorenjska (nemško Oberkrain, italijansko Alta Carniola, angleško Upper Carniola) je gorata alpska pokrajina ob zgornjem delu reke Save v Sloveniji, severno in severozahodno od Ljubljane, med razvodnico s Sočo na zahodu, razvodnico z Dravo na severu, razvodnico s Savinjo na vzhodu, Posavskim hribovjem ter Ljubljano na jugu. Obsega pogorja Karavank, zahodno, kamniško stran Kamniško-Savinjskih Alp ter vzhodni del Julijskih Alp. Jedro Gorenjske je 300 do 500 metrov visoka Ljubljanska kotlina, ki sega od Ljubljane do Žirovnice in Bleda. Večja mesta in pomembnejši kraji so Kranj, Jesenice, Domžale, Tržič, Škofja Loka, Kamnik, Medvode, Žiri in Železniki. Notranje se Gorenjska deli na Zgornjo Gorenjsko (Jesenice), Osrednjo Gorenjsko (Kranj) in na Vzhodno Gorenjsko (Domžale). Področje Gorenjske obsega okoli 3400 km² (Veliki splošni leksikon, 2006).

Na Gorenjskem je pred okupacijo, po popisu iz leta 1931 (popis leta 1941 zaradi vojne ni bil v celoti izveden) živel 181089 prebivalcev. Središča, kjer je bilo največ prebivalstva in od koder so se rekrutirali tudi prvi partizanski borci, so bila Kranj, Tržič, Kamnik z Mengšem in Domžalami, Jesenice, Škofja Loka, Žiri, Železniki ter okoliški kraji. Pokrajina je že pred drugo svetovno vojno sodila med gospodarsko najbolj razvite predele Jugoslavije, predvsem z močno in raznovrstno industrijo in obrtjo. Za industrijski razvoj je bilo značilno predvsem naglo razvijanje tekstilne industrije. V kmetijstvu je tako kot danes izstopala živinoreja in poleg nje izkoriščanje gozdov (glej Križnar, 2007, str. 21-35).

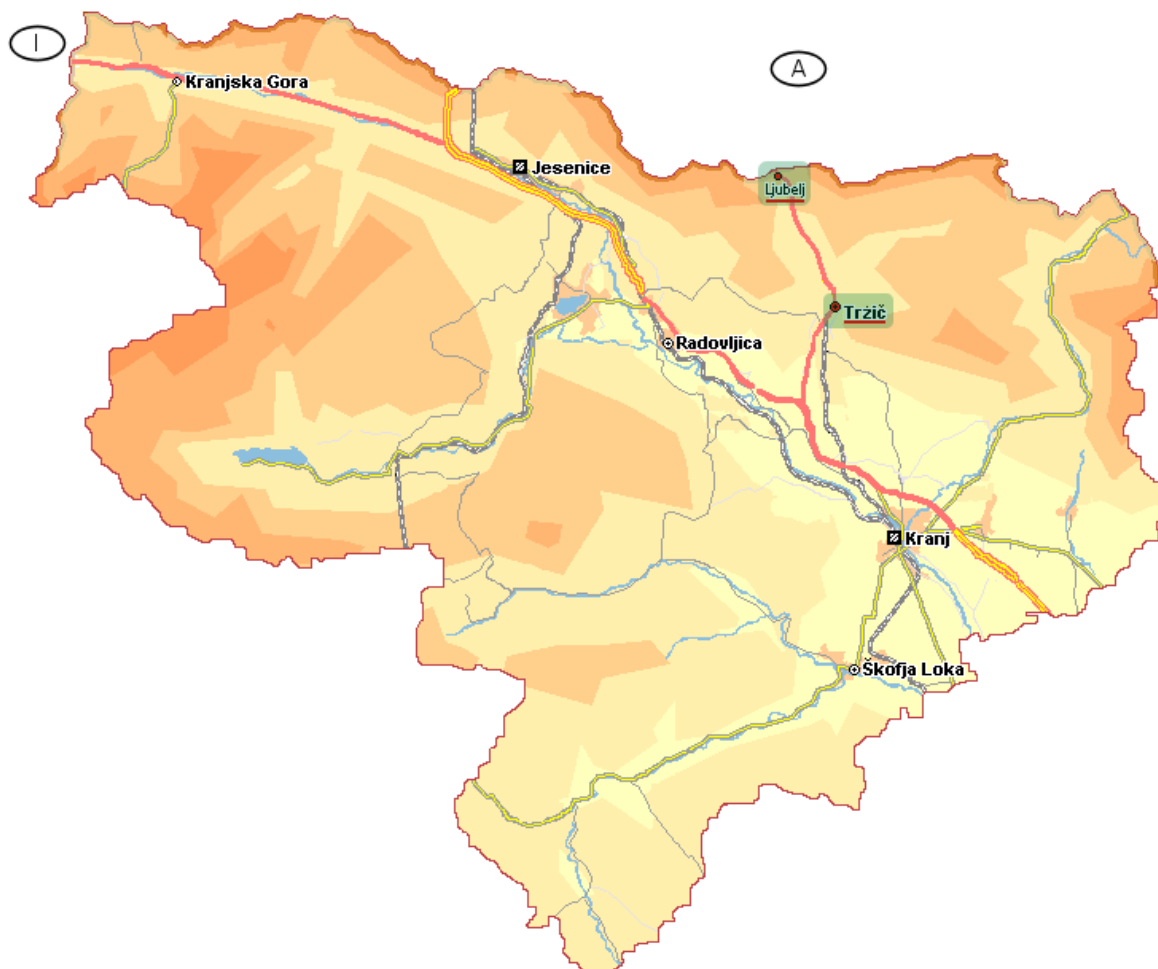
Geografske značilnosti, podnebje, poseljenost prebivalstva, gospodarske in prometne razmere so imele velik vpliv na delovanje ilegalnih političnih organizacij in za partizansko delovanje enot na Gorenjskem. Predvsem važen geografski dejavnik je bila reka Sava, ki seka Gorenjsko na dva dela in je bila za gorenjske partizane vseskozi velika ovira, saj so Nemci nekatere mostove podrli, druge pa zastražili. Geografske (geostrateške) različnosti področja na levem in desnem bregu Save in pripravljenost okupatorja, da določeno področje obvladuje, tudi za ceno velikih žrtev povsem do samega konca vojne, sta močno vplivala na intenzivnost in uspešnost partizanskega vojskovanja, ki mnogokrat ni bila odvisna samo od prizadevnosti in sposobnosti poveljnikov partizanskih enot.

Iz geostrateškega vidika partizanskega vojskovanja je bil levi breg Save izrazito bolj neugoden. Teren je zelo raznolik, večinoma razgiban, značilne so velike višinske razlike; to je večinoma razsekan gorsko planinski svet z ozkim pasom gozdov, presekanih z grapami in vodami. Gozdovi se na razmeroma majhnih površinah raztezajo le ob vznožju gora in partizanom niso mogli nuditi dobrih zatočišč in manevrskih možnosti. Težavnost terena je bila še večja zaradi dolgih zim z visokim snegom. Jugovzhodni in osrednji del je ravninski, potem pa se proti severu in severozahodu strmo dviga v visoko neporaščeno pogorje Karavank, Kamniško Savinjskih Alp in Julijskih Alp. Poleg tega te strmine v glavnem med vojno niso bile naseljene; le tu in tam so ob vznožjih posejane domačije in majhni zaselki, zato partizani niso imeli ne ugodnega zaledja ne ustreznega manevrskega prostora. Goste komunikacije železnice in cest so na tem terenu speljane okoli gozdov pod hribi, kar je dobro opremljenemu okupatorju zelo ustrezalo in je kljub težavnemu terenu lahko hitro premeščal svoje enote. Na tem območju so bili tudi pomembni prelazi (Ljubelj, Jezersko, Korensko sedlo) in železniški predor skozi Karavanke, ki so povezovali Gorenjsko z takratnim "Tretjim Rajhom"

Manevrski prostor partizanskih enot je bil na levem bregu zelo utesnjen in so se lahko obdržale le z upoštevanjem najgloblje konspiracije in z doslednim uporabljanjem partizanske taktike. Zaradi vsega tega je tudi bil zelo otežen obstoj večjih operativnih vojaških enot kot so bile brigade in divizije. Tudi desni breg Save je geografsko različen, vendar za partizansko delovanje ugoden. Na jugu in jugozahodu zaradi težko preglednega, s številnimi grapami razsekanega, ter večinoma z gozdovi poraslega in s potoki prepreženega ozemlja in z vasm

ter samotnimi kmetijami poseljenega Škofjeloškega in deloma Polhograjskega hribovja, daleč proč od pomembnih prometnih poti. Na severu in severozahodu pa z gozdom bogato poraslih hribovitih planot Jelovice, Pokljuke in Mežaklje, ki jih okupator ni mogel stalno nadzorovati. Najbolj ugodna za zadrževanje partizanskih enot je bila Jelovica, saj je bila skoraj vsa poraščena z gozdom. V nižjih predelih z bukovim v višjih pa z smrekovim gozdom. Prav tako je bila tu tudi posejana s seniki, primernimi za bivanje partizanov, povrh pa je bilo pred II. svetovno vojno več vaških pašnikov s stajami in pastirskimi kočami. Vse področje Jelovice z Ratitovcem meri približno 200 kvadratnih kilometrov. Zaradi take razsežnosti jo je sovražnik zelo težko obkolil.

Slika 2: Zemljevid Gorenjske

Vir: Chvatal (2008, str. 15)

4 ORGANIZACIJA PARTIZANSKIH ENOT NA GORENJSKEM

Vrhovni štab narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije podal naslednje smernice, ki so se jih morali držati tudi slovenske partizanske enote. Ta govori naslednje da naj se različno organizirane partizanske enote v Jugoslaviji postopno prevzamejo trdnejšo in enotno vojaško formacijo odredov, razdeljenih na bataljone in čete. Odločili so, da bo četa osnovna enota 80-120 borcev. Četa ima 2-3 vode, ti pa so razdeljeni na desetine. Od tri do štiri čete tvorijo bataljon, 2-4 bataljoni pa tvorijo partizanski odred, ki je največja partizanska vojaška formacija. Skoz čas so se enote veliko reorganizirale in spreminjale. Nekatere so bile razbite. Med mobilizacijo prebivalstva pa je nastalo tudi veliko novih enot (glej Dežman, 1992, str. 98-108).

4.1 ORGANIZACIJA ENOT V ZAČETKU LETA 1942

1. oz. Cankarjev bataljon

1. oz. Jeseniška četa
2. oz. Pokljuška četa

2. oz. Poljanski bataljon

Deloval je kot samostojna enota pod poveljstvom štaba I. grupe odredov.

1. oz. Selška četa
2. oz. Loška četa
3. oz. Poljanska četa (Lušina, 1992, 20).

4.2 ORGANIZACIJA ENOT MED POLETJEM IN JESENJO 1942

1. oz. Cankarjev bataljon

1. oz. Jelovška četa
2. oz. Janušкова četa
3. oz. Tončkova četa

2. oz. Pokljuški bataljon

1. oz. Gorjanska četa
2. oz. Bohinjska četa
3. četa, ki je delovala pod Stolom.

Štab odreda se je jeseni 1942 zadrževal največ pri 2. bataljonu na Pokljuki (Lušina, 1992, str. 20-21).

4.3 ORGANIZACIJA ENOT MED JANUARJEM IN JULIJEM 1943

1. oz. Gregorčičev (prej Cankarjev) bataljon

Bataljon je postopno izgubljal posamezne čete, ki so preraščale v nove bataljone, in sicer v 4. oz. Selški in novi 1. oz. Jelovski bataljon. V marcu in aprilu sta obstajali samo 1. in 3. četa.

1. oz. Jelovška četa

Četa je bila maja 1943 s Kokrško četo osnova za novo ustanovljeni V. oz. Kokrški bataljon pod Storžičem.

2. oz. Janušкова četa
3. oz. Tončkova četa

Sredi junija 1943 je iz obeh čet nastal novi 1. oz. Jelovski bataljon.

4. oz. Mihova četa

Novi 1. oz. Jelovski bataljon

Imel je štiri čete.

2. oz. Stražišarjev (prej Pokljuški) bataljon

1. četa
2. četa
3. četa

3. oz. Kebetov (prej Poljanski) bataljon

1. oz. Poljanska četa
2. oz. Žirovska četa
3. oz. Črnovrška četa

4. oz. Selški bataljon

Imel je tri čete. Iz 3. čete je nastal 9. oz. Dražgoški bataljon.

5. oz. Kokrški bataljon

1. četa
2. četa

Iz 2. čete je v začetku avgusta 1943 nastala 3. oz. Kranjska četa.

6. oz. Koroški bataljon

7. oz. Kranjski bataljon

Imel je tri čete.

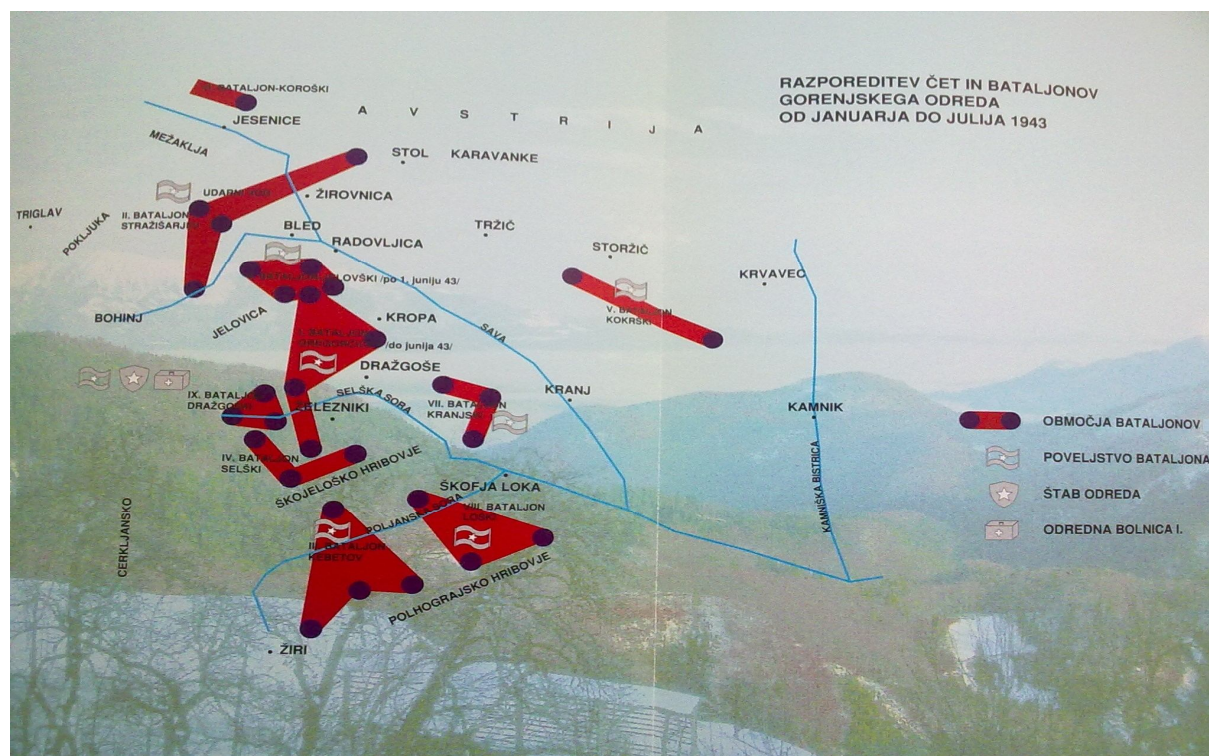
8. oz. Loški bataljon

Imel je tri čete.

9. oz. Dražgoški bataljon

Imel je tri čete (Lušina, 1992, 21-23).

Slika 3: Organizacija bataljonov od januarja do julija 1943

Vir: Lušina (1992, str. 104-105)

PREŠERNOVA BRIGADA

V vsakem bataljonu je bilo okoli 180 borcev. Vanjo so vključili naslednje odredne enote:

I. bataljon

V bataljon so prišli: 1. četa 9. bataljona, pol čete 1. bataljona, 25 borcev 7. bataljona, 15 borcev 8. bataljona, 20 borcev 4. bataljona in 10 borcev 3. bataljona.

II. bataljon

V bataljon so prišli: 2. četa 9. bataljona, pol čete 1. bataljona, pol 3. čete 1. bataljona, 25 borcev 7. bataljona, 15 borcev 8. bataljona, 15 borcev 4. bataljona in 10 borcev 3. bataljona.

III. bataljon

V bataljon so prišli: 3. četa 9. bataljona, pol 2. čete 1. bataljona, pol 4. čete 1. bataljona, 5 borcev 7. bataljona, 20 borcev 8. bataljona, 15 borcev 4. bataljona in 10 borcev 3. bataljona (Lušina, 1992, 23).

4.4 ORGANIZACIJA ENOT OD JULIJA 1943 DO JANUARJA 1944

1. oz. Loška četa

Iz te je januarja 1944 nastal 1. ali Tomažev bataljon.

2. oz. Jeseniška četa

3. oz. Kranjska četa

4. oz. Jelovška četa

Minersko-sabotažni vod Grintovec

Minersko-sabotažni vod Triglav

Minersko-sabotažni vod Ratitovec (Lušina, 1992, 23-24).

4.5 ORGANIZACIJA ENOT LETA 1944

1. OZ. Tomažev bataljon

5. junija je bil premeščen v 31. divizijo.

2. OZ. Vekotov bataljon

Imel je tri čete. 25. junija je bil premeščen v 31. divizijo.

3. oz. Planinčev bataljon

Od začetka julija 1944 je bil po prestavitvi dveh bataljonov v 31. divizijo preimenovan v 1. bataljon in je ob koncu avgusta prešel v Kokrški odred.

4. oz. manevrski bataljon

V začetku julija je bil preimenovan v II. bataljon. Ob koncu avgusta sta 1. in 2. četa prešli v Kokrški odred. 3. četa je delovala na Osolniku in prešla v sestavo Škofjeloškega odreda.

1. minerska četa

Avgusta prešla v Kokrški odred in Škofjeloški odred.

2. minerska četa

Ob ukinitvi odreda je prešla v Škofjeloški odred.

3. minerska četa

Ob koncu avgusta je prešla v sestavo Škofjeloškega odreda.

1. transportna četa

2. transportna četa

Obe transportni četi sta prešli v Škofjeloški odred.

Vzporedno so se razvijale tudi odredne pomožne in zaledne službe:

Odredni bolnici I in II, ambulante A, B, C, D, E, F, G, H, 1, tehnika A na Martinj vrhu in tehnika B v Lomu pod Storžičem, skladišče 1 pri Cemšišarju na Martinj vrhu in skladišče 2 v predelu Most - Ledina na Jelovici, transportni karavli, štabna patrolja, relejne in vojaške kurirske zveze, radijska ekipa, puškarske delavnice A, B, C, čevljarska delavnica Golica, obveščevalni center in izvidniški vod (Lušina, 1992, 25).

5 ŠTEVILČNOST PARTIZANSKIH ENOT NA GORENJSKEM

Leta 1941 so se Gorenjci med vsemi Slovenci najbolj aktivno vključevali v partizanske enote, vendar se je večina vrnila domov po nekaj dneh. Leta 1942 je bilo vstopov v partizanske enote malo. Anton Peternel je na podlagi razpoložljivih podatkov o borbih gorenjskih partizanskih enot ocenil, da je bilo v 2. oz. Poljanskem bataljonu od aprila do julija 1942 okoli 235 borcev, v Gorenjskem odredu okoli 200 in v Kokrškem okoli 320 borcev. Iz Peternelovega pregleda je razvidno, da je bilo v gorenjskih partizanskih enotah v letu 1942 več kot sedemsto borcev. Dejansko številčno stanje v posameznih obdobjih pa se je močno spreminjalo zaradi številnih izgub, odhodov iz enot in dezertacij. Ob borbah iz leta 1941, ki so ostali v partizanih iz leta 1941, so novi prihajali v partizane predvsem v prvi polovici leta 1942. Poleti in jeseni je priliv novincev skoraj usahnil zaradi silovitega okupatorjevega nasilja. Tako se je v začetku julija 1942 število partizanov zmanjševalo. Anton Peternel navaja spominsko izjavo Maksa Krmelja, da je na Gorenjskem dočakalo konec leta 1942 200 do 220 borcev, sam pa ocenjuje njihovo število na 180 do 200. V knjigi Narodno osvobodilna vojna na Slovenskem 1941 - 1945 je število partizanov na Gorenjskem decembra 1942 ocenjeno na 309. Kot najverjetnejšo pa sprejemamo oceno Janeza Lušine, kije število borcev konec leta 1942 ocenil na okoli 250 (glej Budna, 1992, str 60-62).

Težave gorenjskih partizanov so v glavnem poveljstvu razumeli. Posledica tega je bila intenzivne mobilizacijska dejavnosti odreda od januarja do julija 1943, ki je hitro okrepila odredne enote. O številčnem stanju enot ni posebej natančnih poročil. Bataljoni so imeli manj kot 100 borcev, nekajkrat več kot 200, največkrat pa med 100 in 200. Maja 1943 je bilo v odredu okoli 1200 borcev. Pomladi 1943 naj bi bilo borcev tudi do 1300. Odred je narasel na devet bataljonov. 1. oz. Gregorčičev bataljon je bil tista odredna enota, iz katere je zaradi hitro naraščajočega števila borcev izšlo največ novih odrednih enot. 1. oz. Jelovška četa 1. bataljona je štela okoli 50 borcev - največ "Ljubljčanov". V začetku maja 1943 je odšla na novo območje, pod Storžič. Iz nje ter ostanka nekdanjega Kokrškega odreda (Kokrška četa z okoli 38 borci) je bil v začetku junija 1943 ustanovljen 5. oz. Kokrški bataljon. 2. oz. Janušкова četa je imela ob koncu leta 1942 okoli 40 borcev, večinoma iz Selške doline. Hitro je naraščala in ob koncu januarja 1943 štela okoli 80 mož. 3. oz. Tončkova četa je med decembrom 1942 in januarjem 1943 štela okoli 21 borcev. Aprila 1943 je četa tako narasla, da je pripravila prvi transport novincev v brigade na Dolenjsko. V Prešernovo brigado je odšlo okoli 550 borcev Gorenjskega odreda, v odredu jih je ostalo okoli 180. Ostale so premestili v brigade in na druge dolžnosti. Sredi avgusta in v začetku septembra 1943 je bilo v odredu okoli 230 borcev in bork. Jeseni 1943 leta odredova mobilizacijska aktivnost ni bila tako intenzivna kot v prvi polovici leta in odredne enote se do začetka leta 1944 niso številčno okrepile (glej Križnar, 2007 str. 263-271).

Tabela 1: Številčno stanje enot Gorenjskega odreda leta 1943

	1. četa	2. četa	3. četa	4. četa	1. MV	2. MV	vseh
Po spisku:							
moških	60	31	46	61	18	14	230
žensk	3	2	0	5	1	2	13
Na licu mesta:							
moških	47	30	36	58	17	14	202
žensk	3	2	0	3	1	2	11

Vir: Dežman (1992, str. 66)

V letu 1944 pa je spet potekala intenzivna mobilizacijska aktivnost. 7. januarja 1944 je bilo v odredu "na licu mesta" 252 moških in 15 žensk, v razhodu pa 28 moških in 15 žensk. 15. januarja 1944 je odredno moštvo štelo 314 oseb, prisotnih jih je bilo 294. 22. januarja je bilo v odredu "po spisku" 342 oseb, dejansko pa 317. 5. februarja je število odrednega moštva naraslo na 362, dejansko jih je bilo 331. 19. februarja je odred štel že 381 ljudi, 26. februarja 487, 4. marca 597, 18. marca 630, 25. marca pa 670. Konec junija 1944 je bilo v odredu 642 partizanov in partizank. Sestava odrednih enot je bila taka: štab 10 ljudi, štabna patrulja 33, 1. (prej 3. oz. Planinčev bataljon) 150, 2. (prej 4. oz. Manevrski bataljon) 171, 1. minersko - sabotažni vod 36, 2. minersko - sabotažni vod 35, 3. minersko - sabotažni vod 44, transportna enota 29, 1. transportna karavla 20, 2. transportna karavla 28, odredni obveščevalni center 37, bolnice, ambulante in druge ustanove 49. Skupaj torej 624. Julija 1944 je bilo v odredu 620 - 646 borcev, avgusta pa 755 borcev (Budna, 1992, str 66-67).

6 SISTEM VODENJA IN POVELJEVANJA

6.1 LINIJA POVELJEVANJA

Poveljniške ekipe so bile v letu 1942 številčno razmeroma skromne. Funkcijo komandirja so opredelili kot glava enote saj on odgovarja za njeno vojaško vzgojo in borbena sposobnost. On ocenjuje sile sovražnika, tipa njegova najslabše točke, izdeluje načrte akcij in vodi te akcije. On je organizator vsega vojaškega dela v enoti. On vzgaja četo v duhu stroge vojaške discipline. Da pa bi mogel izvrševati to svojo nalogo in si pridobiti zaupanje in avtoriteto borcev, mora biti sam vzor discipliniranega in hrabrega narodnega borca. S časoma so dodajali še višje enote, ki pa so v svoji formaciji imele iste nazive samo da so delovale na višjem nivoju. Ob poveljujočem sta navadno delovala še politkomisar in intendant. Zaradi hudih izgub pa so bili štabi pogosto nepopolni. V letu 1943 so štabom dodajali nove funkcionarje z različnimi nalogami. Februarja 1944 so bili v odrednem štabu komandant in njegov namestnik, politkomisar in njegov namestnik, načelnik štaba, načelnik obveščevalnega odseka, vodja odseka za zveze, vodja odseka za propagando in statistiko, vodja sodnega odseka, vodja sanitetnega odseka. Nekaj časa so v štabih delovali operativni oficirji (v bataljonih do marca 1944), aprila 1944 je bil pri odrednem štabu že tudi referent za orožje, strelivo in delavnice. Štab 1. čete 1. oz. Tomaževega bataljona so leta 1944 sestavljali komandir, politkomisar, intendant, propagandni referent, vojni poročevalec, bolničar. Četa je imela 1. in 2. vod, v vsakem vodu vodnika in politdelegata. Vsaka desetina je imela desetarja in mitraljezca s pomočnikom. V "pratečem" vodu je bil vodnik in 12 borcev. Malo je bilo enot, ki so imele zasedene vse položaje v štabih. Tako je bil 7. avgusta 1944 odredni štab še vedno nepopoln. Manjkali so načelnik štaba, namestnik komandanta, operativni oficir. Poleg tega pa so opravljali partizani še vrsto bolj ali manj pomembnih, trajnih ali začasnih nalog. Partijci so si delili med seboj delo po posameznih sektorjih, funkcionarje je imela skojevska organizacija, nekaj časa so v enotah delovali kronisti, svoje veljake so imele posamezne službe in ustanove. Kurirska linija je imela komandanta, politkomisarja in kontrolorja. Pri štabih so imeli spremljevalce, kurirje. Zelo pomembna sta bila intendant in kuhar. Partizani so opravljali tudi številne vsakodnevne naloge, npr. marca 1943 so bili v četi imenovani trije dežurni in trije "mlajši dežurni" (ti so nadomeščali dežurnega od ene ure zjutraj do vstajanja) (Dežman, 1992, 300).

6.2 POVELJEVANJE

Iz leta 1942 so ohranjena predvsem pisna povelja Jožeta Gregorčiča. V glavnem so v enotah dobili okvirne usmeritve, ki so jih prilagajali razmeram. Zveze so bile redke. Večinoma enkrat na teden, pred pripravami akcij dvakrat tedensko, posamezne zveze tudi samo dvakrat mesečno. "Večkrat so kurirji prenašali tudi samo ustna naročila poveljnikom bataljonov-čet: kje in ob kateri uri naj se enota zbere za določeno akcijo, kam naj pride poveljnik, itn." Tudi pozneje so od poveljnikov posameznih enot pričakovali, da se bodo v okviru splošnih navodil čim bolje znašli sami. Ta partizanska značilnost je bila opredeljena kot samoiniciativna in je pomenila učinkovit način odločanja, s katerim so enote hitreje in uspešneje odgovarjale v primerih, ko se je bilo treba hitro odzvati na izziv. V odrednem štabu so decembra 1943 ocenjevali, da "čeprav smo s svojimi detajlnimi direktivami in izdajanjem nalog nekako skoncentrirali komando v svoje roke, vendar smo jim pustili široko polje samoiniciative, ki je potrebna vsaki partizanski edinici" (Dežman, 1992, 298).

Pisno poveljevanje ni bilo prevladujoč način ukazovanja v partizanih, čeprav so poznali dnevna povelja višjih štabov, kakršnega je npr. 1. decembra 1942 izdala 1. grupa odredov. V njem so za glavne naloge enot določili: preprečiti izseljevanje, onemogočiti vermanshaft in vaške straže, pridobivati orožje, nastopiti proti nemški mobilizaciji. Z letom 1943 je dobilo pisarniško poslovanje v partizanih precejšnji obseg. Po preostrem mnenju Jožeta Žaklja iz

februarja 1943 so s tem v odrednem štabu pretiravali. Žakelj je tedaj pisal: "da je potreben štab odreda, kateri bi vsak čas dajal res konkretna navodila in sprejemal vprašanja, ne pa narobe, da ustvarja še večjo zmešnjavo s tisočimi listki in pismi, konkretnega pa nič. Z eno besedo povedano, vse težave, brige, odgovornosti, Lt.d. pisano nabaciti drugim na hrbet pa nič drugega." Zlasti v letu 1944 so z razvojem posameznih služb v odredu krožile številne okrožnice, ukazi (naredbe), navodila, objave, ki so jih pošiljali iz odredovega štaba prirejene po dokumentih, ki so jih dobivali od nadrejenih štabov (glavni štab, operativna cona, korpus) ali pa so jih pisali sami. V četah in bataljonih so urejali življenje s pisanimi dnevnimi povelji, izpopolnili so tudi priprave na akcije (Dežman, 1992,298).

Še vedno pa je pretežni del poveljevanja potekal v neposrednih stikih med poveljujočimi in podrejenimi. Nadrejeni so pogosto obiskovali svoje enote. Posamezni odredni funkcionarji odhajali na več dnevna, tudi več tedenska potovanja po enotah (Križnar, 2007).

6.3 DISCIPLINA

Dobro naoljen vojaški stroj, v katerem se po volji nadrejenega brezhibno vrtijo podrejena kolesca, je ravno tako večer kot neuresničljiv ideal slehernega, ki je po duši vojak. Uvajanje vojaške discipline v odredu je bil proces z mnogimi poskusi, vendar brez posebnih možnosti, da bi se kdaj končal. Leta 1942 se enote številčno (razen izgub in nekaj pobegov) niso veliko spreminjale. V začetku leta 1943 so vanje prišli novinci, kar je bila za stare partizane precejšnja sprememba. 14. februarja 1943 so v 3. četi 1. oz. Gregorčičevega bataljona ocenili, da četa do mobilizacije ni štela več kot dvajset borcev in da je v njej vladala "nekaka domačnost. Pri uvajanju dosledne vojaške discipline smo zato trčili pri starejših partizanih na nerazumevanje," ki so ga odpravljali s prepričevanjem. Konec leta 1942 je štab I. grupe odredov po vzoru navodil slovenskega glavnega poveljstva iz septembra 1942 zahteval "točno izvrševanje direktiv nadrejenih poveljstev", "popolno avtoriteto poedinih štabov in njih funkcionarjev pri podrejenih" in uvajanje "brezpogojne discipline". Da bi slednjo dosegli, so grozili, da se ne bodo "ustrašili tudi najradikalnejših sredstev". Posledica tega grmenja je bilo manj strumnega reda, kot bi si ga pisci takih ukazov želeli. Vedno znova so po enotah skleпали, da bi bila lahko disciplina boljša. Marca 1943 je partijska celica 3. čete 2. oz. Stražišarjevega bataljona sklenila, da "se bo začela uvajati disciplina po vojaškem sistemu" (Dežman, 1992, 299).

6.4 VODENJE

Moška odločnost je bila zaželena partizanska vrlina. "Mi nismo punce v internatu. Naša borba je trda," je zapisal pisec v Gorenjskem partizanu. Janez Šmitek je opredelil, da so bili pogoji za napredovanje v partizanih "partizanski staž, moralno-politična kvalifikacija (ne "oportunist"), hrabrost, vodilna sposobnost in emocionalna stabilnost (ne "paničar")". Partizanski staž je pomenil prednost starih borcev pred novinci. Starih partizanov v enotah ni bilo veliko. Številni so padli ali so jih poslali iz enot na politično delo. 2. četa 3. oz. Planinčevega bataljona je 3. aprila 1944 poročala, da sta iz ene male čete nastali dve veliki. Četa je imela pred mobilizacijo 30 borcev. Potem so zbrali 160 novincev in jih v četi obdržali 45. Nastala je nova 3. četa s 30 novinci. Stare partizane so napotili na politično delo in med obe četi. Bilo je občutno pomanjkanje starih partizanov. Posebno pa še partijcev, tako da dokler se niso izgradili novi iz dobrih novincev je delo po vseh sektorjih ležalo le na par partijcih, ki morajo vršiti po več funkcij hkrati, kar pa se pozna na tem, da se posamezni sektorji dostikrat ne morejo delovati z vso skrbnostjo, kakor bi morali. Marca 1944 je bil Andrej Žvan v transportnih enotah in transportni karavli edini stari partizan. Že nekaj mesečno partizanjenje je veliko pomenilo. 1. maja 1944 je odredni referent za kadre poslal enotam obrazce, ki so jih izpolnili za "tovariše borce, ki so zaslužili, da postanejo podoficirji NOV". V poštev so prišli

tisti, ki so bili v partizanih pred 1. januarjem 1944. Možni čini so bili desetar, vodnik, mlajši in starejši vodnik, za zelo zaslužne tudi zastavnik. Položajev je bilo veliko, primernih kandidatov pa malo. Tako so na gornji dopis iz 3. oz. Planinčevega bataljona 8. maja 1944 odgovorili, da nimajo "nobenega tovariša, ki bi vstopil v NOV pred 1. januarjem 1944. leta in bi ne bil funkcionar". Tudi če stari borci niso imeli položajev, pa so včasih imeli kakšne prednosti pred novinci. V 3. četi 2. (prej 4. oz. Manevrskega) bataljona je bila avgusta 1944 "razlika med starimi in novimi partizani, ki pride do izraza posebno pri manjših delih, kot n.p. lupljenje krompirja i.t.d. vse to pa slabo vpliva na novince". Politični pogoj za napredovanje je bilo članstvo v Komunistični partiji. Ker je bila v enotah povprečno skoraj polovica moštva partijsko organizirana, tega pogoja ni bilo težko izpolniti. Proces sprejemanja je bil toliko poenostavljen, da so bili primerni kandidati hitro sprejeti v Komunistično partijo. Partijski sekretar 1. čete 1. oz. Gregorčičevega bataljona je prišel v partizane 15. marca 1943, 4. aprila pa je bil "sprejet v partijo ter obenem imenovan za sekretarja partijske četne celice" (Dežman, 1992,294).

Hrabrost, vodilna sposobnost in čustvena uravnovešenost so bila merila, ki jih posebej natančno niso določali. Večkrat je iz virov razbrati precej nedoločene standarde. Tako so tudi primeri, ko namestnik odrednega komandanta maja predlaga, naj referenta za orožje, strelivo in delavnice zamenjajo "z nekim sposobnim" (Križnar, 2007).

7 TAKTIKA BOJEVANJA PARTIZANOV

Partizani so v času svojega delovanja ostajali zvesti partizanskemu načinu bojevanja. Po Dražgoški bitki, kjer so se frontalno spopadli z sovražnikom in bili pregnani, je postalo jasno, da je partizanski način bojevanja najprimernejši. Partizanska taktika je bolj veščina kot znanost, čeprav uporaba te veščine zahteva določeno taktično znanje. Partizani so sovražnika presenečali, skušali so imeti pobudo v svojih rokah, izogibali so se frontalnim spopadom in prevelikemu tveganju, niso se držali šablon, dobro so poznali krajevne razmere in jih obračali sebi v prid. Nad sovražnikom so imeli še moralno premoč, saj je bil njihov boj obramben in grajen na pričakovanju pravičnejših družbenih razmerij.

Poveljstvo 1. grupe odredov je leta 1942 opominjalo borce 1. oz. Cankarjevega bataljona, češ da so se skrivali "pred sovražnikom, namesto da bi ga napadali", in jim ukazovali, da morajo sovražnika "napadati, napadati in zopet napadati", in sicer "tako, da nimajo miru ne po dnevi in ne po noči". In dejansko so bili partizani do julija 1942 v ofenzivi. O tem pričajo nekatere akcije, ki so med najuspešnejšimi partizanskimi napadi na Gorenjskem v tej vojni, zlasti uničenje mostov v Mostah pri Žirovnici in napad na Črni Vrh. Ofenzivno vzdušje so krepili ukazi o osvobajanju Gorenjske iz Glavnega poveljstva, ki niso temeljili na dejanskih možnostih. Gorenjci pa so jih skušali uresničiti. Silovita okupatorjeva ofenziva je razblinila vse te namene. Po nemški ofenzivi je bila jeseni 1942 prva naloga ohraniti enote. Konec leta so iz glavnega poveljstva skušali spodbuditi partizansko gibanje na Gorenjskem. 26. decembra 1942 je glavno poveljstvo naročalo odredu, da ima: "zaenkrat pogoje za čisto partizanski način bojevanja. Cilje zato izbirajte sami. Koristno je vedno delovati tako, da se sovražnikova pozornost raztegne na več sektorjev, tako da sovražnik ne more skoncentrirati svoje moči proti eni sami enoti. Manifestirajte s svojimi borbenimi enotami po vaseh in po deželi in razširjajte propagandni material." Odredu so takrat odsvetovali skupne akcije enot. 20. januarja 1943 pa je glavno poveljstvo kot glavno odredovo nalogo opredelilo mobilizacijo po vsem ozemlju in pošiljanje novincev v Ljubljansko pokrajino oz. v Polhograjsko hribovje. Naslednje pomembne naloge so bile politično delo, zbiranje orožja pri ljudeh in dobro delujoče zveze (Jan, 1980).

Odredne enote so vzpostavljale tudi obveščevalno službo. Enote, ki so bile močno obremenjene z zbiranjem novincev, pridobivanjem novih sodelavcev, preskrbo, zbiranjem podatkov in zavarovanjem, vrh vsega pa slabo oborožene, niso zmogle večjih napadov na sovražnika. "Do sedaj smo bili vodiči, patrolja in iskači zabitnikov," so označili svoje vojskovanje v 7. oz. Kranjskem bataljonu julija 1943 (Dežman, 1992,99).

Do poletja 1943 so bili partizani slabo oboroženi saj je bilo z orožjem oboroženih le 60%. Partizani so se bolje oborožili jeseni 1943. Ob štirih četah sta začeli delovati še dve minersko-sabotažna voda, ki sta močno okrepila odredovo napadalno moč. Na Gorenjskem so se partizani še naprej držali partizanske taktike. Decembra 1943 je odredni štab naročal, naj ne napadajo šablonsko, naj bodo zvijačni, napadajo naj na več mestih, preoblečeni naj vdirajo v mesta. Načrtovali pa so tudi kompleksnejše zamisli. Npr. razširili naj bi govorice, da bo Prešernova brigada napadla Radovljico ali Kamnik ali Kranj, v resnici pa bi napadli Tržič. Premalo premišljeni so bili tudi napotki o oblikovanju desetini za borbo proti tankom in oklepnikom. V letu 1944 so partizani imeli dober pregled nad sovražnimi postojankami, odredu pa so analitične podlage in natančnejše ukaze pošiljali tudi iz IX.korpusa. Pobude za akcije so k IX. korpusu prihajale tudi iz odreda. Odredni komandant je 16. maja 1944 predlagal ofenzivno akcijo proti domobrancem ob nekdanji nemško-italijanski meji, kjer že osem mesecev ni bilo partizanov. Obenem naj bi brigade "pobrale belogardističnim elementom okrog Lučen in Črnega vrha živino, s čimer bi nadoknadili oropano živino na Primorskem" (Križnar, 2007).

Odred z IX. korpusom ni neposredno sodeloval pri bojnih operacijah, "zato pa so bile samostojne akcije odreda, bodisi da so bile napadalnega ali pa obrambnega značaja, izredno koristne: posredno so podpirale bojna prizadevanja osrednjih enot korpusa", je odnos med IX. korpusom in odredom ocenil Lado Ambrožič. Odredni štab je npr. 27. decembra 1943 sporočil štabu 3. operativne cone, da so "v zvezi z novonastalim položajem ob prihodu brigad na Gorenjsko in direktiv za ofenzivo tega štaba" prerazporedili svoje enote in jim dali ustrezne bojne naloge. Tako je 4. oz. Jelovška četa dobila "nalog, da skoncentrira svoje delovanje Zg. Besnica, Ovsišje, Dobrava, Radovljica, Bled z nalogami napada na patrolje, postojanke, železniške postaje Podnart, Otoče, napada ob železniški progi, rušenja proge in zažiganja lesenih konstrukcij mostov, dalje vznemirjanje in napadanje vseh sovražnih postojank na tej liniji, pošiljanje vsiljenih patrolj v Radovljico itd. In s tem obrne pozornost sovražnika nase. 23. maja 1944 je odredni štab pod "Zelo nujno!" poslal enotam ukaz, da morajo partizani na Gorenjskem in Primorskem močno povečati aktivnost. Opozarjajo naj sovražnika nase s številnimi patroljami, ga presenečajo, udarjajo pa po njem tudi s celimi bataljoni (Pavlin, 1970).

Podporočnik Boris Globočnik, ki je bil operativni oficir in hkrati vršilec dolžnosti načelnika štaba, je pomladi 1944 ugotavljal, da: "okupator vedno bolj zbegava odkrito borbo in skuša uporabljati taktiko zahrbtnih napadov in izpadov proti civilnemu prebivalstvu, pri čemer se skuša okoristiti z izdajstvi naših narodnih odpadnikov". Po Globočniku so odredne enote imele tedaj za cilj popolnoma iztrgati iniciativo okupatorju iz rok, preiti postopoma od partizanske taktike, diverzantskih akcij, manjših borb in zased k načrtnim akcijam večjega obsega. Po dobri obveščevalni pripravi akcije je bila naloga nenaden in odločen napad. Cilj vsake akcije naj bi bil: potolči sovražnika do konca in zapleniti orožje. (Dežman, 1992, 100)

Z zasedami so napravili sovražniku ne siguren ves teren, predvsem na komunikacijah in tudi v manjših naseljenih krajih. Poleg tega so bile zasede na komunikacijah in prehodih obenem tudi obveščevalna in ogledniška služba. Odredni poveljniški kader je imel veliko izkušenj v izvajanju hitrih napadov, zasedah in diverzantskih akcij. Primanjkovalo pa jim strokovno znanje za vodenje načrtnih in kombiniranih akcij. Tako je bil kljub posameznih poskusom večjih akcij za odredno vojaško delovanje značilen predvsem partizanski način bojevanja. Značilni napadi na sovražnika so bile zasede, trganje prometnih poti, posebej železniških prog in uničevanje voznega parka, manj pa ogrožanje sovražnih postojank. Partizani so ovirali zlasti za vojno pomembno proizvodnjo, napadali okupatorjeve ustanove, z rušenjem stavb so pa preprečevali nastanek novih sovražnih postojank. Od akcij, v katerih so partizani kaznovali domačine je bilo nekaj manj kot desetina. Tu so partizani večinoma izvajali kazenske zaplembe in druga svarila, bile pa so tudi usmrtitve (Križnar, 2003).

Vendar je partizanska aktivnost na Gorenjskem v posameznih razvojnih obdobjih nihala. Konec 1941 je bila v ofenzivi. Nato po Dražgoški bitki na meji obstanka. Od maja do julija 1942 so bile partizanske enote v ofenzivi. V avgustu in septembru 1942 jih je preplavila sovražna ofenziva Encijan. Nato do začetka leta 1943 odredne enote niso bile posebej aktivne. Do ustanovitve Prešernove brigade je bila glavna naloga odreda mobilizacija. Slabo oborožene odredne enote so imele polne roke dela z nabiranjem in spremljanjem novincev, prehrano in zaščito enot. Po odhodu Prešernove brigade z Gorenjske v začetku avgusta so v avgustu in septembru 1943 izvedle le nekaj vojaških akcij. Do oktobra se je odred številčno okrepil in oborožil, ustanovili so minersko- sabotажne vode in okrepili vojaško aktivnost. Leta 1944 je pod dobrim vodstvom deloval kot učinkovita partizanska enota, ki je s pogostimi napadi neprestano vznemirjala sovražnika (Kornel, 1960).

Bilo je pa tudi veliko sovražnikovih napadov proti partizanom. Kljub neprestanemu preganjanju partizanov je sovražnik imel malo uspeha. Največkrat je udaril v prazno. Večina teh napadov ni zapisana v pregledanih virih

8 USPEHI PARTIZANSKE VOJSKE NA GORENJSKEM

Partizansko delovanje je bilo uperjeno proti sovražniku. Vendar pa zaradi velike gostote akcij ni mogoče opisovati vseh. Razdelili smo jih po vrstah njihovih učinkov.

Partizani so prisilili sovražnika, da je na Gorenjskem vzdrževal številne postojanke in enote za nadzor nad ozemljem in zavarovanje prometnih poti, gospodarskih obratov, transportov, oblastnih ustanov ipd .. Zaradi sovražne premoči je bilo partizanstvo sicer vezano na partizanski način bojevanja, vendarle pa je tudi in prav zato ogrožal sovražnika tudi v najbolj zavarovanih središčih.

8.1 OGROŽANJE OKUPATORJA V SREDIŠČIH

Tako je odred pogosto vdiral v neposredno bližino in tudi v središče Bleda, kjer so bili sedeži pomembnih okupatorjevih vodstev. Minersko- sabotažni vod Triglav je 2. oktobra 1943 pri Bledu iz zasede ustrelil sovražnega kurirja na motorju ter zaplenil njegovo orožje in opremo. 15. februarja 1944 so partizani streljali na policiste, ki so nakladali orožje na železniški postaji Bled Jezero. Odredne enote so na Bledu minirale transformator pri tovarni vezenin in vojaški kamion pred hotelom Jelovica. 3. decembra 1943 je minerski vod Triglav miniral bencinsko črpalko. Tudi na Jesenicah okupatorji niso bili varni. Partizani pa so vdrali tudi v Škofjo Loko. 26. decembra 1943 je 1. oz. Loška četa napadla orožniško zasedo v Puštalu in enega orožnika ubila. Nemirno je bilo tudi okoli Kranja, saj so borci odreda prišli npr. v Stražišče in na Kokrico. Okoli Tržiča so partizani onesposobili elektrarne, v Tržiču pa so 30. avgusta 1944 ob 22.20 razstrelili železniško kurilnico. Sovražniki torej niso bili varni pred partizani niti v dobro zastraženih središčih. Julija 1942 je policijski in esesovski vodja ponovno zahteval od svojega moštva, da ne sme zapuščati postojank brez orožja. Še bolj negotovo so se počutili zunaj naselij, kjer nikoli niso vedeli, kdaj bodo partizani streljali po njih (Dežman, 1992, str. 108-109).

8.2 NAPADI NA SOVRAŽNIKOVE POSTOJANKE

Odred ni napadal vojašnic ali večjih policijskih postojank, municijskih skladišč, pomembnejših bunkerjev, garaž in drugih utrjenih postojank. V glavnem se je omejil na napade na orožniške postaje, včasih so napadali graničarske in redkeje druge postojanke.

Poleti 1942 so Nemci močno utrjevali nemško-italijansko mejo. 27. junija 1942 je 3. četa 2 oz. Poljanskega bataljona napadla obmejno postojanko na Črnem Vrhu. V dogovoru z gorenjskimi partizani je isti dan zjutraj kake štiri kilometre od Črnega Vrha v smeri proti Polhovemu Gradcu 4. četa Notranjskega bataljona napadla kolono okoli 70 starejših vojakov 10. gradbenega bataljona, ki so šli na mejo postavljat ovire, in jih 27 pobila. Ena najaktivnejših odrednih enot je bila 1. oz. Loška četa, ki je 20. oktobra 1943 obstreljevala orožniško postajo v Poljanah in 20. novembra 1943 poškodovala stavbo orožniške postaje v Gabrku. Se enkrat so to postajo napadli 1. decembra 1943 in ranili več orožnikov. 24. januarja 1944 je ta četa s puškami in minometom napadla sovražno postojanko na Sori. Bunkerjev se odredne enote navadno niso lotevale. Nekajkrat so partizani napadli postojanke zgolj zato, da so vznemirjali sovražnika (Križnar, 2003).

8.3 ZASEDE NA SOVRAŽNIKA

Zasede, s katerimi je znova in znova presenečal sovražnika, so bile odredovo najmočnejše orožje. Partizani so imeli pred sovražnikom odločilno prednost, saj so se bojevali v domačih krajih in izrabljali svoje dobro poznavanje ozemlja. Pogoste tarče partizanskih zased so bile

orožniške patrulje, manj pa močnejše sovražne enote.

Junija 1942 so bile zelo dejavne enote 2. oz. Poljanskega bataljona. Tako je desetina 3. oz. Poljanske čete okoli 10. junija napadla nemško policijsko patruljo med Hotavljami in Gorenjo vasjo in tri policiste ubila. Okoli 20. junija so napadli policijsko patruljo v Rudah na cesti Gorenja vas-Lučine, jo pognali v beg in ranili enega policista. Istega dne je večja skupina borcev 3. čete pri Črnem Vrhu napadla voz z živežem in njegovo zaščitnico. Ubili so konja, voz se je skotalil v grapo. 22. oktobra 1942 je 2. oz. Loška četa napadla orožnike v Poljanski dolini, dva ubila, enega ranila, ubila mulo, zaplenila brzostrelko, dve puški in hrano. 20. februarja 1943 je del 2. oz. Januškovce čete 1. oz. Jelovškega bataljona pri Sorici napadel graničarje ter jim zaplenil brzostrelko in dve puški. 20. aprila 1943 je 1. oz. Poljanska četa 3. oz. Kebetovega bataljona ubila pet orožnikov v Logu v Poljanski dolini in zaplenila dve brzostrelki, puško, revolver in strelivo. 24. maja 1943 je patrulja 3. čete 4. oz. Selškega bataljona "ujela in likvidirala komandanta stanice graničarjev v Zadnji Sori, kateri je bil strah in trepet vseh tamkajšnjih prebivalcev. 1. oz. Loška četa se je izkazala tudi pri zasedah. 6. oktobra 1943 je pri Selcih ubila dva, težko ranila enega in lažje dva sovražnika, ki so stražili cesto, 6. novembra 1943 je napadla nemško patruljo na cesti Reteče-Gorenja vas, štiri može ubila, enega ujela, zaplenila štiri puške, dve pištoli in nekaj opreme, 25. novembra 1943 je pri Sv. Volbenku v Poljanski dolini napadla orožnike in jih nekaj ubila, 19. decembra je napadla orožnike pri Sv. Katarini, 30. decembra 1943 je v Babjem dolu v večurnem spopadu ubila več orožnikov, 3. januarja 1944 pa je v enournem spopadu na cesti Sora-Draga-Škofja Loka ubila tri in ranila štiri orožnike. 7. julija 1944 je 1. (prej 4. oz. Manevrski) bataljon napadel orožnike pri Sv. Ani, dva ubil in dva ranil (Križnar, 2003).

Posebej omenjamo odredove zasede in napade, namenjene oviranju sovražnikovih prevozov po cestah. Napadali so manjše kolone vozil, posamezne avtomobile, motorje s prikolicami, avtobuse ipd. Pri Šavnarju v Gabrku je 2. oz. Loška četa Poljanskega bataljona 27. junija 1942 poškodovala oklepnik, 28. junija pa je blizu Cvefvarja na Logu nad Škofjo Loko oz. blizu Petrulove žage napadla dva avtobusa, eden se je prevrnil. 5. maja 1943 napadla orožnike, ki so bili v poštnem spremstvu. Zažgali so avto, ubili pet orožnikov ter zaplenili orožje. 20. oktobra 1943 je 3. oz. Kranjska četa med Lešami in Brezjami ubila tri orožnike in zaplenila tri puške, tri pištole, uniforme in uničila kamion. 20. junija 1944 je izvedel uspešno zasedo 2. Minersko-sabotažni vod. Ubitih je bilo 10 sovražnikov. 25. junija 1944 je 2. oz. Vekotov bataljon miniral cesto. Ko je na mino zapeljal kamion, je imel sovražnik nekaj izgub. 26. junija 1944 je 1. minerska četa pri Drulovki na cesti med Kranjem in Ljubljano položila razstrelivo Nobel 808. Nanj je zavožil oklepnik in silovita eksplozija ga je prevrnila. Posadka je bila ubita (Dežman, 1992, str. 111-113).

Slika 4: Zaseda na cesti

Vir: Križnar (2007, str. 178)

8.4 NAPADI NA KVIZLINŠKE ENOTE

Polvojaška organizacija vermanšaft na Gorenjskem ni zaživela. Zaradi okrepljene partizanske aktivnosti so okupatorske oblasti "1. junija 1942 pri sedmih najbolj ogroženih policijskih postajah ustanovile posebne tridesetčlanske samoobrambne oddelke, ki so jih klicali "Selbstschutz". Vpoklicali so predvsem vermane, ki so morali ostati pri orožniški postaji in opravljati stražo in patroljno službo. Tak oddelek so 1. junija ustanovili tudi v Žirovnici, o čemer je okrožni vodja vermanšafta poročal 22. junija 1942: "1. junija 1942 smo v Žirovnici ustanovili krajevni "Selbstschutz" s tridesetimi vermani. Prve dni so bili možje navdušeni, ko pa je tretjega dne brez sledu izginilo 11 vermanov, je navdušenje vidno upadlo, dokler ni prišlo tako daleč, da smo 17.VI.1942 morali ukiniti Selbstschutz, ker možje enostavno niso hoteli več služiti. Do danes še ni nič znanega o 11 izginulih vermanih." Vermani so po dogovoru s 1. oz. Cankarjevim bataljonom odšli v partizane. Nato je bil do 25. junija 1942 razpuščen vermanšaft v radovljiškem okrožju. Do formalne ukinitve vermanšafta na Gorenjskem pa je prišlo oktobra 1942. Nekajkrat so pripadniki t.i. vaških straž sodelovali v spopadih s partizani. V enem takih spopadov v Hrašah pri Lescah sta oktobra 1942 padla komandant 1. oz. Cankarjevega bataljona Albin Žemva- Iztok in njegov kurir Anton Kokal-Berti. 9. novembra 1942 je 1. oz. Jelovška četa I. oz. Cankarjevega bataljona napadla vaško stražo v Otoku blizu Železnikov ter ji zaplenila 16 pušk in 320 nabojev. 13. februarja 1943 je patrolja 3. oz. Kebetovega bataljona napadla vaško stražo pri Sv.Duhu (Dežman, 1992, 113).

Resnejši partizanski nasprotniki so bili pripadniki t.i. Gegenband, raztrganci. Ti so v letu 1942 hodili zalezovat partizane. Od začetka septembra 1942 se je 20 Slovencev in dva gestapovca iz Radovljice daljši čas zadrževalo na Zgoški ravni. Na Sv. Mohorju je 1. oz. Jelovška četa Cankarjevega bataljona okoli 20. novembra 1942 napadla taborišče raztrgancev in jim prizadejala izgube. Hud udarec partizanskemu gibanju je uspel skupini Ludwig 14. januarja 1943, ko so napadli bunker pri Lovskem Brdu, severozahodno od Poljan, in v njem med drugimi ubili Staneta Starca-Fazana, odrednega komandanta in Ludvika Ravbarja-Viteza, ki je bil odgovoren za organizacijo Varnostno-obveščevalne službe na Gorenjskem. Razmeroma malo spopadov so imele odredne enote z domobranci, katerih postojanke so se v času do razpustitve odreda še razvijale. 13. aprila 1944 je 1. minerska četa napadla domobrance na Križni Gori. Ni pa verjetno, da bi bilo v tem napadu 13 domobrancev mrtvih, 11 pa ranjenih. Odmeven pa je bil napad na domobrantsko postojanko v Lescah, ki ga je v noči s 6. na 1. avgust 1944 izvedel 3. oz. Planinčev bataljon. Postojanka je bila v osnovni šoli v Lescah, zaščiten z nekaj bunkerji. Konec julija je bilo v njej okoli 42 mož. V Lesce so iz begunjske kaznilnice premestili nekaj ujetih partizanov. Po dogovoru z dvema od njih, ki sta bila tisto noč na straži, se je skupina partizanov v nogavicah pritihotapila v postojanko in presenetila speče domobrance. Partizani so nameravali posadko razorožiti, a je prišlo do streljanja. Padlo je šest domobrancev, trije so bili ranjeni. Partizani niso imeli izgub, zaplenili pa so strojnico zbrojevko, brzostrelko in štiri puške (Dežman, 1992, 114).

8.5 NAPADI NA MOSTOVE

Nekateri mostovi so bili napadeni po večkrat, zlasti tisti na Praprotnem. Prvikrat ga je decembra 1941 požgal Cankarjev bataljon. 20. julija 1942 gaje požgala 1. oz. Selška četa 2. oz. Poljanskega bataljona skupaj z borci II. grupe odredov in zasekala 150 metrov ceste. 3. marca 1943 ga je ponovno požgala 1. oz. Jelovška četa 1. oz. Gregorčičevega bataljona, ob enem je požgala še deset telefonskih drogov. 25. avgusta 1942 je 1. oz. Selška z 2. oz. Loško četo Poljanskega bataljona požgala most čez Savo v Podnartu. 4. septembra 1942 sta Loška in Selška četa požgali žago z veliko zalogo lesa in cestni most v bohinjski Soteski. 27. januarja 1943 ob štirih zjutraj je Barov vod Poljanske čete požgal most čez Savo na Trebiji. 20. februarja 1943 sta 2. oz. Januškova in 1. Jelovška četa Gregorčičevega bataljona požgali goliški most v Selcih, 28. februarja 1943 sta ti četi zažgali mostova čez Soro pri Bukovici in v

Dolenji vasi v Selški dolini (Križnar, 2003).

16. decembra 1943 je minerski vod Grintovec miniral cestni nadvoz nad železniško progo pri Kranju in ga porušil. Železniški promet je stal 14 ur, cestni promet še dalj časa. 26. julija 1944 je patrolja 2. (prej Manevrskega) bataljona "porušila 5 mostov in 2 žagi v dolini Kokre in sicer: 2 lesena mostova na glavni cesti na Fužinah popolnoma porušena, 2 lesena mostova na mestih, kjer se cepi stara cesta od glavne popolnoma porušena, s čimer je onemogočen promet po stari cesti. 1 betonirani most v Sp. Kokri so močno poškodovali in je bil neuporaben za avtomobilski promet (Dežman, 1992, 118).

8.6 NAPADI NA ŽELEŽNIŠKO INFRASTRUKTURO

Zavezniški štabi in nadrejena partizanska poveljstva so vztrajno zahtevali čim več napadov na železniške proge. Strateški pomen gorenjski prog je narasel zlasti v letu 1944. Vzporedno s tem so se množili tudi partizanski napadi na progo. Progo so napadali že v letih 1942 in 1943, vendar pa se je gostota napadov večala in dosegla največji obseg poleti 1944. Nekaj časa v letu 1944 so bili nemški transporti v Zidanem Mostu preusmerjeni čez Maribor in Gradec, ker je bila železniška proga Ljubljana-Jesenice pogosto poškodovana. Vsakdanja partizanska akcija na progi je bilo miniranje tirnic, s katerim so uničili del proge in za krajši čas zaustavili promet. Zaradi pomanjkanja razstreliva so partizani večkrat uspešno ovirali železniški promet z ročnim premikanjem tračnic. Leta 1944 je bil pri tem posebej uspešen 3. oz. Planinčev bataljon. 20. aprila 1944 je 2. četa tega bataljona med Lescami in Jesenicami "z lesenimi drogovi in ključi premaknila železniški tir za 10 cm". Trije železniški vagoni, ki so bili priključeni pred lokomotivo, so se iztirili, lokomotiva pa se je zaletela v škarpo in se razbila. Podobno so iztirili lokomotivo še 15. maja, 19. maja pa so iztirili 3 vagoni, priključene pred lokomotivo. 27. maja so prav tako odvili vijake in premaknili tračnico za pol metra. Iztiril se je tovorni vlak, naložen z vojaškimi transportnimi avtomobili. V noči na 1. junij so premaknili tračnice 200 metrov od postaje Javornik in iztirili zaščitne vagoni pred lokomotivo. Zlasti so bili napadani odseki prog med Jesenicami in Bledom, med Javornikom in Lescami ter med Podnartom in Kranjem, kjer je bil partizanom dostop do železnice najlažji. Minersko-sabotažni vod Triglav je 13. novembra 1943 razbil progo med Blejsko Dobravo in Bledom, promet je stal pol dneva. 28. junija 1944 je 3. minerska četa minirala progo v dolžini 24 metrov, promet je stal 24 ur. Odredne enote so redkeje napadale odsek med Medvodami in Kranjem. Minersko-sabotažni vod Ratitovec je 28. oktobra 1943 zrahljal in dvignil progo med Škofjo Loko in Žabnico, promet je stal ves dan. 20. februarja 1944 je bil zaradi napada na progo pri Sv. Duhu promet ustavljen 24 ur. Le posamezne napade so odredne enote izvedle na kamniški in tržiški progi. 3. aprila 1944 je 2. oz. Vekotov bataljon "ustavil vlak na progi Ljubljana-Kamnik. Lokomotivo so iz precejšnje razdalje pognali v vagoni. Popolnoma so uničili lokomotivo in 6 vagonov. Za razstreljevanje prog, ki bi povzročilo večjo škodo, niso imeli dovolj razstreliva. Prav tako niso napadali utrdb in postojank ob progi, ampak so uničevali predvsem proge in vozni park. Okupator je imel pripravljene delovne ekipe z dvigali in nadomestnimi elementi, zato so bile lahko proge zelo hitro popravljene. 3. februarja 1944 je minerski vod Grintovec razstrelil železniški most med postajama Medno in Medvode. 25. junija 1944 je bil uničen železniški most pri Žirovnici. 13. januarja 1944 je vod 4. oz. Jelovške četa, ki je taborila na Zgoški ravni na Jelovici, napadel železniške objekte v Lescah. 11. marca 1944 je II. oz. Vekotov bataljon uničil urad železniške postaje v Trziču in pobral pi-sarniški material. 2. minerska četa je 10. aprila 1944 razbila postajo v Otočah. Ko so pred leti nekdanji odredni funkcionarji preučevali učinke odredovih napadov na progo, so ocenili, da je odred uničil ali poškodoval 28 lokomotiv in 120 vagonov (glej Dežman, 1992, str. 119-124).

Slika 5: Razstrelitev železniške proge

Vir: Križnar (2007, str. 497)

8.7 NAPADI NA GOSPODARSKE OBJEKTE

Nemške okupacijske oblasti so se dobro zavedale, kakšen pomen so imeli za njihovo vojaško proizvodnjo gorenjski proizvodni obrati. O tej pomembnosti priča tudi dejstvo, da so že pred vstajo poleti 1941 sklenili, da tudi iz vojno gospodarskih razlogov zmanjšajo število in obseg izseljevanja Slovencev z Gorenjske.

Eno od redkih naravnih bogastev, ki jih premore Gorenjska, so gozdovi, predvsem na Jelovici in Pokljuki. Nemška okupacijska oblast je takoj začela uporabljati les za vojaške namene. Les so predelovali v številnih malih žagah, pa tudi v večjih polindustrijskih obratih. Nekaj žag, ki so bile last v Srbijo izgnanih Slovencev, so partizani napadli že v letu 1941. Partizani II. grupe odredov so poleti 1942 prepovedali kmetom in gozdarjem sekati in odvažati les z Jelovice. 11. septembra 1942 je 2. četa 2. oz. Pokljuškega bataljona na Zatniku požgala tri kamione, naložene z lesom. Partizani so onemogočali spravilo lesa v dolino tudi z uničevanjem žičniških naprav. Loška četa 2. oz. Poljanskega bataljona je 3. julija 1942 požgala žičnico za prevoz lesa z Dražgoške gore v Rudno, 29. novembra 1942 so partizani požgali vrhno postajo žičnice na Jelovico v Blatnici. Nemci teh žičnic niso uporabljali le za prevoz lesa v dolino, ampak občasno tudi za dovažanje streliva in drugega vojaškega materiala na Jelovico. Najbolj so partizani ovirali izrabo gozdov s požiganjem zalog lesa in žag. Loška in Selška četa 2. oz. Poljanskega bataljona sta 4. septembra 1942 požgali veliko zalogo lesa in žago v bohinjski 6 Soteski, poleg tega so zažgali še cestni most. 30. novembra 1942 so borci 2. oz. Pokljuškega bataljona požgali žago Fortuno v Spodnjem Grabnu blizu Gorij. Veliko polindustrijsko žago v Gorjah, ki je bila zastražena in je delovala izključno za nemške vojaške potrebe, so požgali partizani 2. oz. Stražišarjevega bataljona 16. junija 1943 (Križnar, 2007).

Egerjeve žage v Selcah niso požgali, pač pa jo je 2. oz. Jeseniška četa 6. decembra 1943 onesposobila tako, da je uničila strojne naprave in električno napeljavo; žaga potem dlje časa ni obratovala. Partizani so skoraj ustavili posek v gozdovih. Na področju gozdnega gospodarstva Bled so v letu 1941 posekali več kot 22 000 m³ lesa, leta 1942 nekaj nad 8400 m³, leta 1943 5175 m³ in leta 1944 manj kot 700 m³ (glej Dežman, 1992, 125-126).

Manj učinkoviti so bili partizani pri oviranju vojaške proizvodnje. Eden redkih uspešnih napadov na tovarno, ki je proizvajala za vojaške potrebe, je bil napad na podjetje Plamen v Kropi. Tu so poleg vijakov in drugih kovanih izdelkov izdelovali tudi žeblice tračnike, ki so bili potrebni pri obnovi porušениh železniških prog. Dogajalo se je, da so z več deset kamioni pripeljali surovine in na to odpeljali končne izdelke. Partizani so v noči na 29 avgust 1942 zasedli Kropo, postavili straže oziroma zasede proti Kamni Gorici in Podnartu, kjer so bile žandarmerijske postaje, glavnina pa se je razdelila v skupine za uničevalno akcijo. 19. julija 1944 je sabotažna skupina II. (preje IV. oz. Manevrškega) bataljona 7 izvedla sabotažo v tovarni Zabret v Britofu. 26. marca 1944 3. oz. Planinčev bataljon razbil poštni urad v Lescah in "požgal tovarno verig v Lescah (Dežman, 1992, 125).

Največ škode so partizani povzročili nemškemu gospodarstvu s številnimi motnjami, cestnega in železniškega prometa in pa s tem, da so mobilizirali številne delavce, ki jih je okupator potreboval predvsem v vojaško proizvodnih obratih. Tega so se zavedali tudi v odrednem štabu, kajti brez ogromne večine materiala, ki ga proizvajajo vojne tovarne in brez dobro urejenega prometa bi takoj ohromele vse ogromne armade. Zato je bila naloga odreda čim več delavcev spraviti iz tovarn in jih mobilizirati.

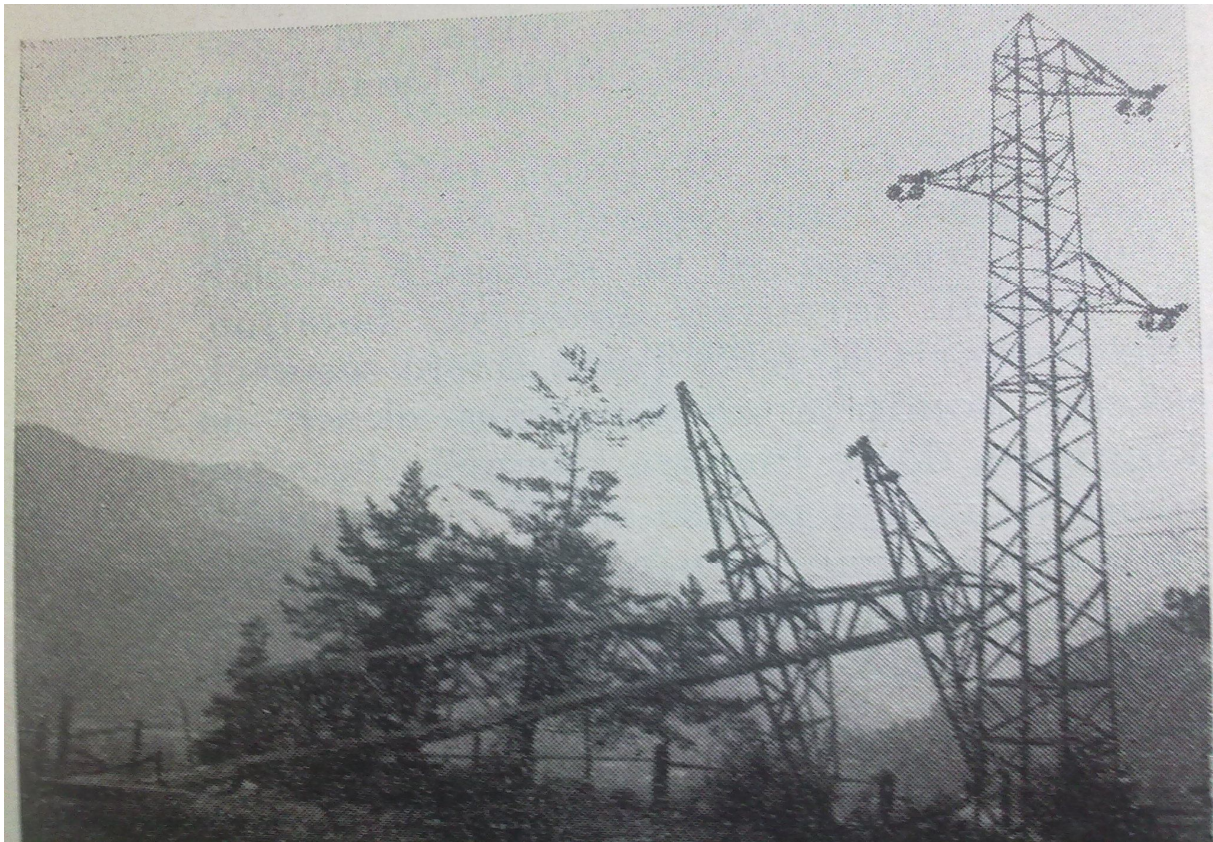
8.8 NAPADI NA ENERGETSKO OMREŽJE

Gorenjska industrija se je oskrbovala z elektriko iz lastnih elektrarn manjše moči, posebej obrati Kranjske industrijske družbe na Jesenicah in Javorniku in Bombažna predilnica in tkalnica v Trziču. Edina večja elektrarna na Gorenjskem je bila v Završnici. Električno energijo je Gorenjska dobivala tudi z daljnovodom iz Velenja. Okupator je elektrarne zavaroval s posadkami. Postavljene pa so bile dovolj na samem, da jih je bilo možno napadati, ne da bi bil napadalec ogrožen od sosednjih postojank. Še lažji pa so bili napadi na daljnovode (Križnar, 2003).

23. septembra 1942 je 2. oz. Poključki bataljon med Zasipom in Jesenicami miniral steber daljnovoda. 16. decembra 1942 je 1. oz. Gorjanska četa tega bataljona požagala 30 električnih drogov na Mežakliji. 9. februarja 1944 je patrolja 3. oz. Planinčevega bataljona razstrelila transformatorsko postajo v Lescah. Večina napadov na elektrarne in daljnovode je bila poleti 1944, ko so tovrstne akcije zahtevali tudi z IX. korpusa. Najpogosteje sta bila onesposobljena elektrarna in cevovod za elektrarno v Javorniškem Rovtu, ki je dajala elektriko obratom na Javorniku. Tako je 12. junija 1944 sabotažni oddelek 3. oz. Planinčevega bataljona napadel posadko pri elektrarni, prišlo je do enournega spopada z izgubami na okupatorjevi strani. Elektrarna Završnica je bila zelo dobro zavarovana, a je le prenehala obratovati, ko je patrolja 3. bataljona 26. junija 1944 minirala zapornice. Tudi Tržiško industrijo so napajale tri industrijske elektrarne. Najprej je bila 30. julija 1944 minirana prva, 4. avgusta druga elektrarna bombažne predilnice in tkalnice, vmes, 31. julija, še elektrarna tovarne Ahačič (Pavlin, 1970).

Ob elektrarnah so bili pomembni posamezni transformatorji oz. transformatorske postaje. Med napade na energetske objekte sodi tudi rušenje daljnovodov. 11. junija 1944 "je oddelek 4. bataljona pri Domžalah miniral veliki razbremenilni nosilec električnega daljnovoda Velenje-Črnuče. Sledilo je rušenje desetih drogov daljnovoda Črnuče-Kranj. To je izvedel 4. oz. Manevrski bataljon 23. junija 1944, čeprav so ga med akcijo obstreljevali iz postojank v Mavčičah, Smedniku in Vodica. Enote Gorenjskega odreda so izvedle še številne napade na daljnovode iz industrijskih elektrarn železarne na Jesenicah in s tem močno ovirale normalno proizvodnjo v železarni. 3. avgusta 1944 je Minersko-sabotažni vod Triglav razstrelil dvojni razbremenilnik vodovoda med Zasipom in Blejsko Dobravo. 8. julija 1944 je 3. minersko-sabotažna četa Triglav pri Blejski Dobravi razstrelila daljnovod Vintgar-Javornik (Dežman, 1992, 127).

Slika 6: Napad na energetska omrežja

Vir: Komel (1960, str. 24)

8.9 NAPADI NA TELEFONSKO OMREŽJE

Telefonske zveze so bile cilj, ki ga je bilo razmeroma lahko napadati. Odredne enote so požgale več sto telefonskih drogov, večkrat pa so odnesle tudi žico telefonskega omrežja, ki je povezovalo sovražne postojanke.

26. junija 1942 je Loška četa 2. oz. Poljanskega bataljona v Hrastniški grapi uničila dvesto metrov telefonske linije Škofja Loka-Črni Vrh . 22. in 23. julija 1942 so borci Selške čete 2. bataljona in 2. grupe odredov prerezali in pobrali žico v Selški dolini. 16. marca 1943 je 2. oz. Mihova četa 4. oz. Selškega bataljona požgala 27 telefonskih drogov in pobrala žico. 22. junija 1943 je 7. oz. kranjski bataljon požgal 23 telefonskih drogov pri Dolenji vasi v Selški dolini. 28. junija 1943 je 2. četa 8. oz. Loškega bataljona požgala 29 telefonskih drogov v poljanski dolini. 7. oktobra 1943 je 1. oz. Loška četa uničila en kilometer telefonske napeljave v Selški dolini. Na poljanski cesti je 24. oktobra 1943 1. oz. Loška četa požgala droge v dolžini 500 metrov. 20. januarja 1944 je 3. oz. Kranjska četa med Zgornjim Brnikom in Lahovčami požgala 40 telefonskih drogov (Dežman, 1992, 127).

8. 10 NAPADI NA OKUPATORSKE USTANOVE

Dokaz partizanske moči je bilo onemogočanje dela okupatorjeve uprave. Zato so partizani napadali občinske urade, iz katerih so pobrali pisalne stroje, pisarniški material, ter uničevali arhive in opremo. Tako so dosegli, da je okupator prenesel sedeže več občinskih uradov iz

izpostavljenih krajev v bolj zavarovana središča.

Poleti 1942 je Selška četa Poljanskega bataljona vdrla na občino v Ribnem, uničila arhiv in pisalni stroj. 9. septembra 1942 je Cankarjev bataljon uničil opremo v občinski stavbi na Breznici. 9. marca 1943 so trije borci 3. oz. Kebetovega bataljona razdejali občino v Stari Oselici, zaplenili pisarniški material in dva pisalna stroja. 11. maja 1943 je 1. četa 5. oz. Kokrškega bataljona uničila občinski urad v Goričah, zaplenila dva pisarna stroja in pisarniški material. 28. maja 1943 je 4. oz. Selški bataljon z občine v Železnikih odnesel radio, pisalni stroj in pisarniški material (Križnar, 2003).

8.11 PREPREČEVANJE NASTANKA NOVIH SOVRAŽNIH POSTOJANK

Po preselitvi duhovnikov in učiteljev so ostala razen redkih izjem prazna vsa župnišča, na Gorenjskem je ostalo le 23 ostarelih duhovnikov in posamezne odročne šole. Zaplenjeno je bilo tudi imetje vseh slovenskih društev. V župnišča, prosvetne domove, pa tudi v posamezne šole so nameščali okupatorji orožniške postaje pa tudi druge svoje in pozneje domobranske enote. V času od marca do junija 1943 so partizani minirali, požigali razbijali te stavbe zaradi bojzani oziroma suma, da se bo v nje naselilo orožništvo. Za drugo obdobje, obdobje od spomladi 1944 pa tja do konca obstoja odreda, pa je značilno, da je do tovrstnih napadov prihajalo zaradi možnosti, da bi se v njih naselili domobranci. V okoli dvajsetih napadih so odredne enote poškodovale ali uničile okoli 40 stavb. Zaradi teh napadov se nacisti niso znašali nad prebivalstvom. V Trebiji v Poljanski dolini, pomembnem lokalnem križišču, so izpraznjeno šolo, v kateri naj bi bila orožniška postaja, minirali in zažgali partizani 1. Poljanske čete 3. oz. Kebetovega bataljona 12. marca 1943. Prazno šolo v Bukovici, ki leži v zatrepu Selške doline, je zažgala 1. minerska četa 5. aprila 1943. Zaradi izdaj so Nemci aretirali oskrbnico Valvasorjevega doma in njeni hčeri, dom zapečatili in nameravali v njem namestiti posadko. Partizani so to preprečili tako, da so dom 30. aprila 1943 požgali. Kočo na Lubniku, kjer so sovražniki imeli svojo opazovalnico, so partizani požgali v počastitev 1. maja 1943. Bombni napad na prosvetni dom na Trati 11. maja 1943 je bil izveden potem, ko so se vanj že vselili orožniki. Sledila je serija napadov na objekte, ki so bili postavljeni na t.i. partizanskih območjih. 2. oz. Stražišarjev bataljon je 3. junija 1943 požgal na Pokljuki stavbo v kateri je bila pomožna policijska postaja, 10. junija 1943 kočo na Rožici, 10. junija hotel Šport na Pokljuki, zatem 12. junija kočo na Mrzlem studencu in naslednjega dne skupaj s Koroško četo obe koči na Golici. Za božič leta 1943 je minersko-sabotažni vod Triglav požgal še Andrejevo vas na Mežaklji (kraljevsko lovsko naselje z 22 stavbami). V drugi sklop sodijo napadi na objekte za katere so partizani predvidevali, da se bodo v njih nastanile domobranske postojanke. 16. maja 1944 je 2. oz. Vekotov bataljon v Voklem onesposobil za bivanje šolo in prosvetni dom. 29. maja je minersko-sabotažni vod v Žabnici miniral šolo in požgal župnišče. 9. junija 1944 je 3. oz. Planinčev bataljon miniral župnišče v Breznici. 7. julija 1944 je minersko-sabotažni vod Grintovec miniral župnišče na Sv. Joštu. 22. julija 1944 je 1. minerska četa minirala šolo, župnišče in društveni dom v Retečah. 7. avgusta pa porušila samostan v Repnjah (Dežman, 1992, str. 128-129).

9 LOGISTIČNA OSKRBA PARTIZANOV

9.1 INTENDANTI

Decembra 1943 je odredni štab v okrožnici naročil: "Vprašanje prehrane vojske in odnosov do civilnega prebivalstva ni za nas le gospodarsko, temveč predvsem politično vprašanje." Zato so odredili, da je nujno bolj pretehtano ravnanje pri prehranjevalnih akcijah. Povsod tam, kjer so delovali partizanski politični delavci in gospodarske komisije, so morale vojaške enote delovati po njihovih odobritvah. Tisto, kar ni bilo dano prostovoljno ali česar še niso plačali politični delavci, naj bi enote plačevale z lirami oz. z boni. Enote so morale gospodariti čimbolj varčno. Intendante, ki ne bi spoštovali teh navodil, naj bi zamenjali, prijavi pa naj tudi politične delavce, ki ne bi delali dobro. Te odredbe so enotam pojasnili politkomisarji. Omejena navodila povzemajo izhodišča, po katerih so se odredne enote preskrbovale v vsem času svojega delovanja. Seveda so v letu 1942 in ponekod, kjer še niso delovale politične organizacije partizanskega gibanja, tudi še v letu 1943, partizanske enote same izbirale, kje si bodo nabrale vse potrebno za življenje. Vendar si tudi takrat niso smeli dovoliti, da bi z napačnim nastopanjem zbudili jezo prebivalstva in ga obrnili proti sebi. Ko so se v letu 1943 razvijale politične organizacije partizanskega gibanja, je bilo med njihovimi glavnimi nalogami oskrbovanje partizanskih vojaških enot. Za to so bili sprva odgovorni posamezni člani predvsem odborov Osvobodilne fronte, nato pa so ustanavljali gospodarske komisije. Te so prevzele odgovornost za izbiranje lastnikov, pri katerih so enotam dovolili opraviti zapolmebe. S pomočjo organiziranih sodelavcev so zbirale vse za vojsko potrebno. Na pol osvobojenih območjih so bile gospodarske komisije nekakšna partizanska davkarija, ki je določala dajatve za partizane. Preskrba partizanskih enot je vsaj v letih 1942/43 potekala v glavnem s t.i. rekvizicijami. Somišljenikom so jemali razno blago pod navidezno prisilo. Ubežnike iz partizanskih vrst, tiste, ki so se izmikali mobilizaciji v partizane ali delovali proti partizanom, pa so z odvzemom premoženja kaznovali. Precej živine, hrane in drugega so partizani pobrali na domačijah izseljenih družin, ki jih je okupator zaplenil v dobro urada za utrjevanje nemštva, oz. tam, kamor so okupatorji imetje izseljencev dodelili ali prodali. Pobrali so tudi precej tistega blaga, ki so ga okupatorji določili za obvezni odkup (glej Dežman, 1992, str. 180-190).

Partizani so imeli nekaj denarja. Dobivali so ga od sodelavcev, nekaj pa so ga tudi zaplenili. Junija 1942 so iz I. grupe odredov poslali Poljanskemu bataljonu 1450 lir s pripisom, da bodo v kratkem dobili še nekaj denarja in naj sporočajo, ali imajo "še kake potrebe". Avgusta 1942 so naročali Gorenjskemu odredu, naj dajo vsakemu bataljonu po 500 Rajh mark, kolikor naj obdrži tudi štab odreda. Ostali denar naj pošljejo "z točnimi podatki dohodkov in izdatkov grupnemu štabu" z navedbo, "ali je denar rekviriran ali kot posojilo". Pri denarnem poslovanju so partizani zahtevali čiste račune. Podrejeni so morali poročati, zakaj so prejeti denar porabili. Intendantom so gledali pod prste štabi, soborci in politični delavci. Zato so v intendantskem poslovanju, kolikor se je pač dalo, uvedli administrativni red. 2. oz. Poljanski bataljon je junija 1942 naročal, da morajo četni intendanti začetni voditi "točno količino prejemkov in izdatkov hrane" (Dežman, 1992, 186).

9.2 TRANSPORT

Partizani so večino potrebnega blaga pretovorili sami. Nositi je bilo treba hrano in druge zaloge, strelivo, ranjence. Tovor so delili med vse borce, nekaj ugodnosti so imeli le mitraljezci in nosači streliva. Postopoma so organizirali posebne transportne enote za prenos večjih količin različnih tovorov in za spremljanje transportov novincev. Decembra 1943 so po dogovoru z okrožnim tehnikom (odgovornim za oskrbovanje partizanskih tiskarn in razmnoževalnic s t.i. tehničnim materialom) določili transportni vod desetih mož, da je vzdrževal zvezo "odnosno prenašal blago iz Kranjskega terena do Slavca oz. pod "Češnjo".

V začetku pomladi 1944 so ustanovili 1. in 2. transportno četo in organizirali odredna skladišča. 24. maja 1944 je štab odreda z ukazom ukinil eno od transportnih čet. Njena dolžnost je bila prenašanje orožja, streliva in eksploziva v 1. in 2. odredno skladišče. Maja 1944 so transportne enote gorenjskih gospodarskih komisij podredili vojaškemu poveljstvu odreda, ki jih je nadzorovalo in skrbelo za njihovo oborožitev. Za gospodarske komisije so prenašale hrano iz doline v skladišča, iz skladišč naprej pa so to prenašale operativne enote. Iz zalog v skladiščih so posameznim enotam odredili določene količine različnega blaga (Križnar, 2007, str. 335-338).

9.3 ZVEZE

I, grupa odredov je imela leta 1942 za zvezo s 1. oz. Poljansko četo 2. oz. Kebetovega bataljona dva kurirja, za zvezo Gorenjskim odredom na Pokljuki in pod Stolom po enega, zveze s štabom Gorenjskega in z drugimi odrednimi enotami pa so vzdrževali trije kurirji. Kurirske postaje so se začele razvijati okoli marca 1943. Sprva sta bila na postajah po eden do dva kurirja, več jih je bilo le v Podlonku in na Gorjušah. 19. julija 1943 je odsek za zveze pri slovenskem partizanskem glavnem štabu izdal uredbo o kurirskih postajah. Takrat so organizirali odsek za zveze pri Gorenjskem odredu in vzpostavili gorenjsko oz. G kurirsko linijo. Odred je prevzel že obstoječe in ustanovil nove kurirske postaje. Aprila 1944 so že vzpostavili vojaške kurirske zveze med okrožji, IV. operativno cono in Koroškim odredom, seveda pa tudi zveze med odrednimi enotami. 6. aprila 1944 je odsek za zveze pri glavnem štabu izdal navodila za ustanavljanje vojaških kurirskih postaj. Bile so približno štiri ure hoje narazen s komandirjem in dvema do tremi kurirji. Štab IX. korpusa je z Gorenjsko povezovala vojaška štafetna J-linija. Javka za zvezo s postajami Gorenjskega odreda je bila postaja J-3 na Prtovču. V letih 1942 in 1943 so zveze vzdrževali le s kurirji. Januarja 1944 je štab IX. korpusa vzpostavil radijsko zvezo z odrednim štabom prek postaje Rado. Vzdrževali so jo radiotelegrafisti, ki so opravili tečaj pri štabu IX. korpusa. Kokrški odred je od Gorenjskega prevzel radio ekipo Storžič in Stol. Radijske zveze so bile namenjene predvsem povezavi z levim bregom Save, do katerega so kurirji pogosto težko prišli. Je pa radijsko postajo imel tudi del štaba z namestnikom komandanta odreda, ki se je zadrževal na Martinj Vrhu. Gorenjski partizani so imeli tudi signaliste, ki so sprva uporabljali signale z zastavicami, katere so izdelovali sami in kasneje s signalnimi raketami s pomočjo dogovorjenih šifer. Nekaterne enote so imele raketne pištole in nekaj raketnih nabojev rdeče, zelene in bele barve (glej Dežman, 1992, str. 193-195).

9.4 ZDRAVSTVO

Do pomladi 1942 gorenjski partizani niso imeli organizirane sanitetne službe. Ranjencem so skušali zagotoviti zdravniško pomoč. Puščali ("zabijali") so jih pri domačinih ter jih skrivali v težko dostopne in nekompromitirane kraje v gozdovih. Preskrbeli so jim negovalce. Bolničar ali nekdo, ki je znal vsaj prevezovati, je bil določen za nego, spremljevalec pa je stražil in skrbel za hrano. Skušali so tudi zbrati več ranjencev skupaj. Dr. Edvard Pohar jim je oskrbel rane in jih potem obiskoval. Tako so kasneje postavili ambulante, ki pa so jih velikokrat morali preseliti. V treh ambulantah je bilo v začetku leta 1943 prostora za okoli dvajset ranjencev (Križnar, 2007, str. 317-323).

Mreža odrednih zdravstvenih postaj je bila dobro organizirana. To potrjuje tudi ocena v mesečnem poročilu sanitetnega odseka IX. korpusa 1. februarja 1944, po kateri je imel Gorenjski odred med korpusnimi odredi najboljšo organizacijo sanitetne službe, kar je razumljivo, ker jo vodi prav iz začetka tov. dr. Pohar Edvard (Dežman, 1992, 203).

9.5 ODREDNE TEHNIKE IN DELAVNICE

Svoje tiskarnice oz. razmnoževalnice so partizani imenovali tehnike. Niko Žumer je po ustanovitvi odrednega propagandnega odseka oktobra 1943 predlagal ustanovitev odredne tehnike. Do decembra 1943 se stvar ni premaknila. Potrebe pa so bile velike. "Treba je bilo raznih tiskovin, po enotah je manjkalo politične in vojaške literature." 2. decembra 1943 so začeli graditi Tehniko A. Za vodjo tehnike je bil imenovan Marjan Master-Brenko, kasneje jo je vodil Niko Žumer-Kovač. 12. januarja 1944 je bila tehnika zgrajena. Darja, ki jo je poslal pokrajinski tehnik, je v enem tednu seznanila vse v tehniki zaposlene z delom v njej (Dežman, 1992,228).

Orožje so partizani dolgo časa dajali v popravilo sodelavcem partizanskega gibanja. V letu 1944 pa se je razvila odredna orožarska služba, marca 1944 pa je že delovala puškarska delavnica v njej je Vrničar je popravljaj kopita, izdeloval in popravljaj različne dele orožij. Ker sam ni zmoget vseh popravil in obenem hoditi po enotah pregledovat orožje, je za preglede orožja v bataljonu določil pomočnika. Preskrbljen je bil z osnovnim orodjem. Odredni operativni oficir je 19. aprila 1944 poslal enotam okrožnico, v kateri je naznanil, da mu je bil dodeljen referent za orožje, strelivo in delavnice.. V enotah so morali imenovati orožarje. Orožar je vsak teden pregledoval orožje, strelivo in "minerske potrebščine" ter poročalo odrednemu referentu. Njegova naloga je bila, da "organizira zakonspiriran magazin za ves material, t.j. strelivo, eksploziv itd., katerega enota ne nosi s seboj. Odgovarja, da ima enota vedno na razpolago olje in mast za orožje." Orožar je moral pošiljati petnajstdnevna statistična poročila o oborožitvi in o svojem delu ter poročila o porabi streliva v posameznih akcijah. Odredni referent za orožje in delavnice (kot je bil imenovan aprila 1944) se je nato preimenoval v referenta za oborožitev (Dežman, 1992,228).

ZAKLJUČEK

Težko je opredeliti, še manj pa ovrednotiti uspeh partizanskega boja v številkah, zlasti to velja za njegove začetke. Osebnostno smatram, da je junaštvo, če se slabši upre močnejšemu, ne glede kakšne definicije junaštva obstajajo. Pri NOB na Gorenjskem pa je šlo resnično za neverjeten primer junaštva.

Sredi vrhunca nemške moči, tako rekoč že pod Tretjim Rajhom, so se maloštevilni, neustrezno oboroženi, vključno z poveljniškim kadrom neizkušeni vojskovanja, na težkem terenu uprli izvrstno oboroženi ter vojaško in organizacijsko dobro izurjeni vojski in policiji, ki so imeli ob tem še izdatno pomoč domačih izdajalcev. Zelo boleče je bilo predvsem pomanjkanje preizkušenih in večjih vojaških poveljnikov (na primer, med partizani na levem bregu Save ni bilo niti enega španskega borca).

V zaključni nalogi sem prišel do ugotovitve, da lahko potrdim zastavljeno hipotezo, saj so gorenjski partizani s svojim delovanjem preprečili dokončno priključitev Gorenjske k Tretjemu Rajhu. Partizani so z nenehnimi akcijami in s svojo prisotnostjo onemogočili nemški civilni upravi, da izpelje priključitev Gorenjske k Tretjemu Rajhu. Okupatorju ni uspelo ponemčiti dežele, ne izpeljati načrtov izseljevanja Slovenskega naroda iz Gorenjske. Okupator pa tudi ni želel priključiti k Tretjemu Rajhu dežele, ki je bila tako nemirna, saj si ni mogel privoščiti, da bi se upor razširil tudi v preostale dele Tretjega Rajha. Tako je uspeh partizanskega vojskovanja že v tem, da se je sploh pričelo, obstajalo in se povrh vsega še krepilo, kljub velikim žrtvam. Pri tem niso tvegali samo svojega življenja, temveč tudi življenja svojcev in imetja ljudi na področju, kjer so se gibali, ter izselitve Slovencev v internacijo. Ob izvajanju aretacij, pošiljanju ljudi v taborišča smrti in pred puške je nacistično nasilje postalo tako silovito, da je bila tudi množičnost upora precej omejena.

Skozi celotno obdobje vojne na Gorenjskem so bili gorenjski partizani vedno zelo organizirani. Tudi kadar jih je sovražnik razbil, so se zopet organizirali v vojaške strukture, ki so imele vse prvine vojska. Tudi številčnost partizanskih enot, ki so tako rekoč vso vojno delovale na Gorenjskem je bila na zavidljivi ravni, saj se je borilo več kot 3000 borcev, vseh Gorenjcev je bilo v partizanih več ko 11000. To je tudi ena od specifičnosti partizanskega boja na Gorenjskem, če ga primerjamo z drugimi pokrajinami, saj na Gorenjskem nemškim silam nikoli ni uspelo uničiti partizanskega gibanja.

Najbolj vidna razlika partizanskega boja na Gorenjskem v primerjavi z drugimi pokrajinami pa je v sovražniku. Saj je bil partizanski boj dežel, ki so bile pod nemško okupacijo bistveno težji v primerjavi z italijansko okupacijo. Na Gorenjskem so nemške sile izvajale večje ofenzive, kjer so prečesali celotna območja. Nemcev ni bilo "strah" preganjati partizanov po gozdovih. Kot zadnjo razliko partizanskega boja na Gorenjskem v primerjavi z drugimi pokrajinami, zlasti tistimi, ki so bile okupirane iz strani Italije pa je tudi v bojevanju proti kvislinškim enotam. Saj le teh na Gorenjskem na začetku okupacije sploh ni bilo oziroma so bile zelo hitro razpuščene. Kasneje, po kapitulaciji Italije, ko so Nemci začeli uvajati domobranske enote tudi na Gorenjsko pa le te bile zelo slabo razvite.

Če primerjamo partizanske enote in njihov način bojevanja z nemškimi in kvislinškimi enotami je njihova poglobljena razlika oprema in način bojevanja. Partizanske enote na Gorenjskem so večinoma uporabljale gverilsko taktiko in so se po hitrem napadu tudi hitro izmaknile. Bile so tudi zelo slabo opremljene. Vsak vojak ni niti imel strelnega orožja in večino časa so bili v premiku, da jih sovražnik ni mogel locirati. Nemške enote in pa kasneje kvislinške, ki so bile podrejene Nemcem pa so bile dobro opremljen. Nahajale so se v postojankah od koder so odhajali na patrolje in akcije proti partizanom. Proti partizanom so se najpogosteje bojevale z velikimi ofenzivami in pa posamičnimi akcijami, kjer so ob pomoči domačih izdajalcev locirali partizane, jih obkolili in napadli.

Da je bila borba na Gorenjskem tako uspešna gre tudi pripisati pokrajini. Zahtevni tereni in neugodne podnebne razmere so od partizanov zahtevale nepredstavljive napore in odrekanja. Vendar pa so jim veliki gozdovi in visoke gore dajale zavetje pred sovražnikom, ki jih je zelo težko lociral in sledil.

To borbo, kot sem že omenil posebej zaznamuje tudi način bojevanja, ki so ga uporabljali Gorenjski partizani. Po Dražgoški bitki, v kateri so se močnejšemu sovražniku poskušali zoperstaviti na frontalni način, so se odločili za gverilsko bojevanje, katero so izpopolnili skorajda do popolnosti. Še dandanes je ta način bojevanja prisoten na vseh kriznih središčih.

Partizanski boj na Gorenjskem se je izkazal za zelo pomemben zgodovinski dejavnik za Slovence. Saj smo se z njim uprli močnejšemu okupatorju, ki je poskušal zbrisati Slovence kot nacijo iz območja Gorenjske. Gorenjski partizanski boj pa ni pomemben samo za Gorenjce, saj je s svojim zgledom dajal zgled tudi drugim partizanskim gibanjem po Sloveniji, če ne celo po celi Evropi. Slovenci smo z uporom proti močnejšemu nasprotniku pokazali, da smo se v težkih trenutkih sposobni povezati in boriti za samostojnost. Zato spomin na partizanski boj ne sme zbledeti, saj narod, ki nima zgodovinskega spomina, nima prihodnosti.

LITERATURA

1. BUDNA, Nataša; DEŽMAN, Jože; LUŠINA, Janez. *Gorenjski partizan: Gorenjski odred 1942-1944*. Partizanski knjižni klub, Ljubljana, 1992.
2. CHVATAL Matjaž, VENCELJ Petra. *Gorenjska Vodnik*. Turistika, 2008.
3. *Enciklopedija druge svetovne vojne 1939-1945*. Založba Borec, Ljubljana, 1992.
4. FERENC, Tone. *Okupacijski sistemi na Slovenskem 1941-1945*. Modrijan, Ljubljana, 1997.
5. IVAN, Jan. Partizanska knjiga, *Kokrški Odred*. Ljubljana, 1980.
6. IVAN, Jan. *Vrh v Dražgošah*. Samozaložba, Kranj, 2001.
7. KLADNIK, Tomaž. *Slovenska partizanska in domobranska vojska: od ustanovitve do konca 2. svetovne vojne*. Defensor, Ljubljana, 2006.
8. KLANJŠČEK, Zdravko. *Pregled narodnoosvobodilne vojne 1941 – 1945 na Slovenskem*. Partizanska knjiga, Ljubljana, 1998.
9. KOMEL, Franta. *Narodno osvobodilna borba v Sloveniji 1941-1945*. Založba Obzorja, Maribor, 1960.
10. KRIŽNAR, Ivan. *Škofjeloško okrožje v narodnoosvobodilnem boju 1941-1945*. Območno združenje borcev in udeležencev NOB, Škofja Loka, 2003.
11. KRIŽNAR, IVAN. *Kranjsko okrožje med Nemško okupacijo in narodno osvobodilnim bojem 1941-1945*. Območno združenje borcev in udeležencev NOB. Kranj, 2007.
12. MIKUŽ, Metod. *Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji*. Prva knjiga. Cankarjeva založba. Ljubljana, 1960.
13. MIKUŽ, Metod. *Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji*. Druga knjiga. Cankarjeva založba. Ljubljana, 1961.
14. MIKUŽ, Metod. *Zgodovina slovenskega osvobodilnega boja*. Prešernova družba. Ljubljana, 1970.
15. PAVLIN, Mile. *Jeseniško–bohinjski odred*. Odbor Jeseniško-bohinjskega odreda, Ljubljana, 1970.
16. PRUNK, Janko. *Kratka zgodovina Slovenije*. Založba Grad, Ljubljana, 1998.
17. STANOVNIK, Janez; SLAVKO, Grčar; in HARDVIK, Pirnovar. *Narodnoosvobodilni boj v slovenskem narodovem spominu*. GO ZZB NOB Slovenije, Ljubljana, 2007.
18. *Veliki splošni leksikon*. DZS, Ljubljana, 2006.

SEZNAM SLIK

SLIKA 1: PADLI V BITKI PRI ROVTU	6
SLIKA 2: ZEMLJEVID GORENJSKE	11
SLIKA 3: ORGANIZACIJA BATALJONOV OD JANUARJA DO JULIJA 1943	13
SLIKA 4: ZASEDA NA CESTI	23
SLIKA 5: RAZSTRELITEV ŽELEZNIŠKE PROGE	26
SLIKA 6: NAPAD NA ENERGETSKO OMREŽJE	28

IZJAVA O AVTORSTVU

V skladu s SOP – ŠČ/004 za oblikovanje zaključne naloge kandidatov in slušateljev Šole za častnike, številka 804-200/2009-1, z dne 02.04.2009, spodaj podpisani Jaka Berger, rojen 01.03.1979 v Kranju, izjavljam, da sem avtor zaključne naloge z naslovom: Partizanski boj na Gorenjskem med drugo svetovno vojno.

Jaka Berger

Maribor, avgust 2010